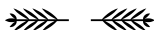

ВИЛХЕЛМ ЛИХТЕНБЕРГЕР

Продавац Библија из Београда

Комеморативно дело
написано и објављено на немачком језику
поводом стогодишњице његовог доласка у Србију

Српско издање објављено поводом
стопедесетогодишњице његовог доласка у Србију
и првог издања Даничић - Караџић Светог писма
на народном језику

Београд, 2018. године

Наслов оригинала: Wilhelm Lichtenberger: Der Bibelmann von Belgrad

Издавачка права за српско издање © 2018 Удружење за очување, неговање и промоцију духовног хришћанског наслеђа „Иконос“ – Београд

Издавач: Удружење „Иконос“ ; п.ф. 37 ; 11060 Београд

За издавача: Драшко Ђеновић

Уредник: Биљана Долић

Превод: мр Зоран Шикања

Лектура: ма Љиљана Дукић

Дизајн корице: Ивана Перошевић

Техничка припрема: Дејан Перошевић

Штампа: EuroDream d.o.o – Нова Пазова

Тираж: 2000 ком.

ISBN: 978-86-83661-43-5

Ова књига је објављена поводом 150 година (1868-2018) првог издања Светог писма Даничић-Караџић на српском језику уз финансијску помоћ Христове цркве Карабурма – Београд.

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд
279.123-76-051:929 Лихтенбергер В.
27-76-736(497.11)“18/19”
061.234(497.11)“18/19”

ВИЛХЕЛМ Лихтенбергер : продавац Библија из Београда : комеморативно дело написано и објављено на немачком језику поводом стогодишњице његовог доласка у Србију / [уредник Биљана Долић ; превод Зоран Шикања]. - Београд : Иконос, 2018 (Нова Пазова : Euro Dream). - 56 стр. : фотогр. ; 25 cm

“Српско издање објављено поводом стопедесетогодишњице његовог доласка у Србију и првог издања Даничић - Караџић Светог писма на народном језику”--> насл. стр. - Превод дела: Wilhelm Lichtenberger. - Тираж 2.000. - Стр. 3-4: Предговор српском издању / Драшко Ђеновић.

ISBN 978-86-83661-43-5

а) Британско и инострано библијско друштво - Србија - 19в-20в б) Лихтенбергер, Вилхелм, 1844-1922 - Биографије

COBISS.SR-ID 266068748

ПРЕДГОВОР СРПСКОМ ИЗДАЊУ

У историји сваког народа, па тако и српског, постоје тзв. „мали људи“ који су дали немерљив допринос у историји свог народа, државе или епохе, а чија имена временом прекрије „прашина“ и на која будућа поколења једноставно забораве. Један од њих је и Вилхелм Лихтенбергер, продавац Библија у Београду и поданик српске круне – како је знао за себе да каже.

Када сам пре петнаестак година за потребе чланка о Марији Лихтенбергер у серији књига под називом *Пројеситанџизам у Србији*, истраживао о њој по архивама и библиотекама, налетао сам на име њеног оца Вилхелма Лихтенбергера – првог сталног представника Британског и иностраног Библијског друштва у Србији. Оно што ме је још више заинтересовало за њега је чињеница да о њему ни ген. секретар Библијског друштва у Србији гђа. Вера Митић није знала до тада ништа јер је њихова архива нестала у вихору Другог светског рата. Осим кратког чланка у докторској дисертацији др Петра Кузмича о овом човеку нигде нисам могао ништа да пронађем. Као да није живео више од пола века у Београду. Тада се код мене испољила она српска тврдоглавост кроз жељу да ископам нешто више о човеку чији ме је живот заинтригирао. На крају сам успео да пронађем ову књижицу у библиотеци „Св. Кришон“ у Швајцарској и наравно, како то бива, у њој је недостајало неколико страна. Његов прекопан гроб сам исто тако годинама тражио, све док се захваљујући помоћи службеника Новог гробља у Београду није решила мистерија... На крају сам 2013. године успео у Немачкој да пронађем његовог сада већ остарелог унука Герхарда Лихтенбергера који ми је осим података о тетци Марији послао и комплетан примерак књиге са животном причом о свом деди – продавцу Библија. Управо захваљујући његовој љубазности добили смо допуштење да објавимо ово дело и на српском језику, како би они који се занимају за ширење Светог писма међу српским народом имали могућност да о томе више сазнају.

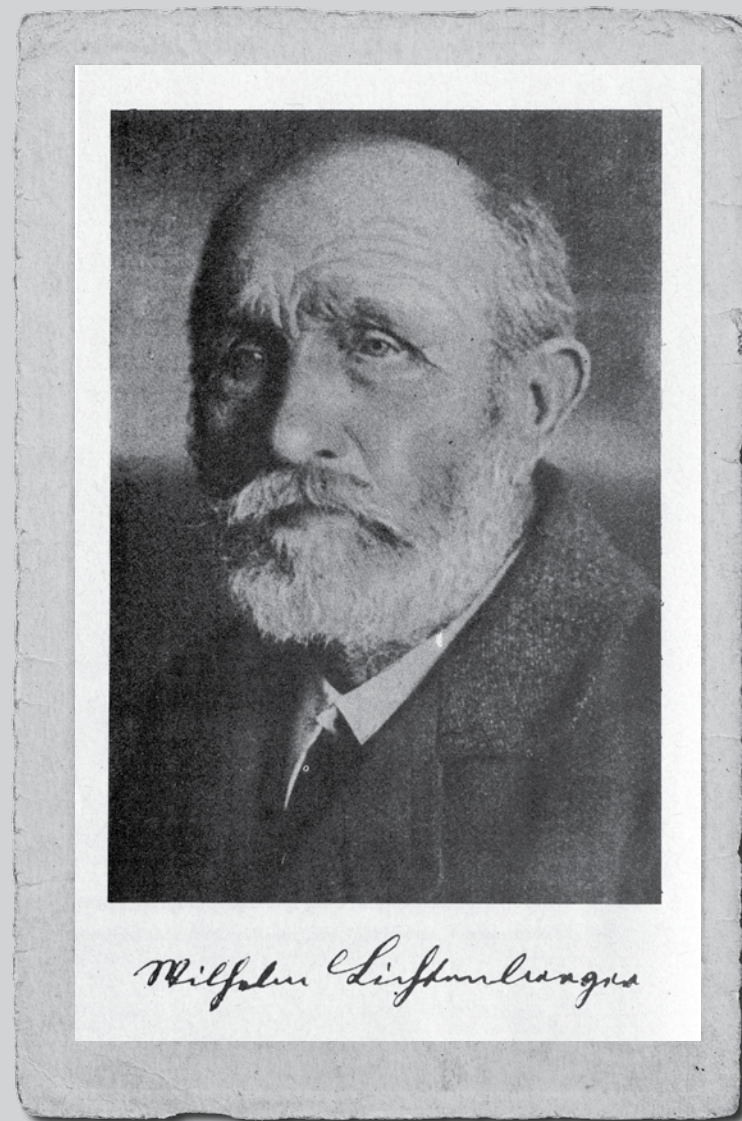
На крају, посебну захвалност дугујемо мр Зорану Шикањи који је бесплатно превео ово дело с немачког језика. Да није било његове добре воље и напора утрошеног у превођење овог дела, оно не би никада угледало светло дана.

Било би неправедно овом приликом не споменути и не захвалити се уредници Биљани Долић која је уложила сате рада на овој књижици, као и Ивани Перошевић која је заслужна не само за изглед ове књижице, већ и да све фотографије у њој буду кристално јасне иако су већина њих старе више од сто година и зуб времена је оставио трага на њима. Без њиховог преданог труда ова књижица данас не би била пред нама.

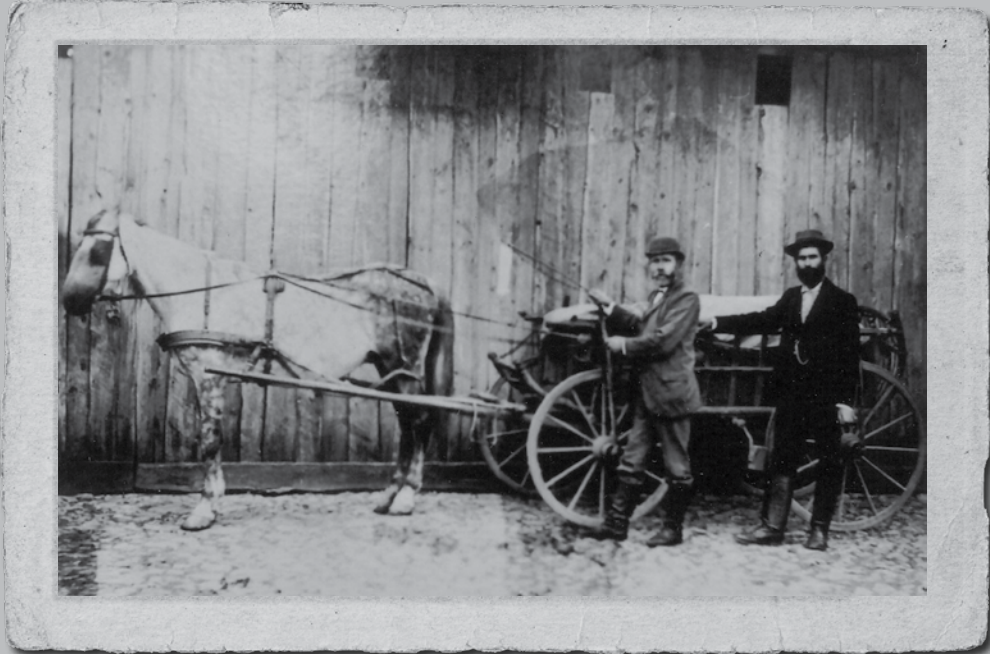
Користећи јубилеј – 150 година од како је изашло прво издање Даничић-Караџић Светог писма на српском језику које је довело Вилхелма Лихтенбергера у Београд, жеља нам је да овом књигом скинемо прашину с његовог имена и упознамо вернике свих конфесија са причом како је Свето писмо ширено у Србији крајем претпрошлог и почетком прошлог века. Данас, 150 година од првог издања Светог писма у Србији не постоји ниједна специјализована продавница Светих писама – Библија, а Библијско друштво је и даље у изнајмљеном простору. Можда све то заправо најбоље говори о односу који наш народ има према Светом писму и небриге црквава према овој темељној књизи хришћанске вере и живота.

У Београду 22. марта 2018.
на 96. годишњицу Вилхелмове смрти

У име издавача
Драшко Ђеновић

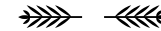

Вилхелм Лихтенбергер (Wilhelm Lichtenberger)

*Вилхелм Лихтенбергер са пријатељем
Цимерманом (Zimmermann) испред својих
библијских кола*

ПОСЛЕДЊА ПОЧАСТ

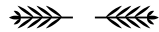
Ово комеморативно дело треба да буде приказ живота и рада једног малог човека кога данас, четрдесет и шест година после његове смрти, памте само још старији људи из његовог некадашњег окружења. Вилхелм Лихтенбергер (Wilhelm Lichtenberger) који је радио четрдесет и пет година као библијски колпортер у Србији и Турској, био је у својој вери и својој верности, преданости свом позиву и испуњавању својих обавеза као и у својој понизности пример великог човека. Срећни смо што поседујемо његова сећања из 1918. која је сам написао, као и одређени број извештаја и писама упућених Ходочасничкој мисији Св. Кришона (Pilgermission St. Chrischona) поред Базела као и Британском библијском друштву. Објављивање овог као и неколико других текстова треба да сачува од заборава слику овог човека и да је, пре свега задржи у сећању његове породице. Ова књижица треба да нас подсети на његову једноставност, искреност и непосредност, чиме бисмо се најискреније одужили продавцу Библија из Београда, бившем сирочету и сеоском слуги.

Када су се ових дана састали бројни потомци овог исељеника из Лорбаха (Lorbach) у баденском Оденвалду (Odenwald), у његовом родном месту, на породичном слављу, то је на први поглед могло изгледати као прослава стогодишњице његовог повратка, али то је у ствари било сећање на његову јединствену личност.

Нека ова књижица допринесе томе да се дух овог неуморног служитеља у љубави према ближњем никада не заборави међу његовим потомцима.

Петер Лихтенбергер старији
Лорбах, 6/7. јул 1968.

ПРОДАВАЦ БИБЛИЈА ИЗ БЕОГРАДА

У мају 1918. године појавила се у Клагенфурту богато илустрована књижица „Поглед у земљу Срба“ (160 страница) коју је написао др Ханс Рихтер (Dr. Hans Richter), аустријски пуковник. Писац нам у њој даје богато објашњен преглед новије историје Србије и описује обичаје и веровања српског народа. Др Рихтер је у Београду случајно упознао Вилхелма Лихтенбергера и сматрао је појаву овог скромног, малог човека толико важном да му је у свом делу посветио 29 страница под насловом „Продавац Библија из Београда“. „Продавац Библија“ на 15 страница описује своја животна сећања која су нам данас посебно драгоцене. Овде доносимо цело поглавље јер нам уводни дијалог и кратак завршетак приказују значајне црте нашег исељеника.

„Често и радо читам Библију која се налази на мом ноћном сточићу и у којој сам подвукао предивне мисли. Не могу да разумем да се тако мало људи занима за Божју реч. У својим мислима и делима често се питам шта Библија каже на то. Она је извор из кога црпим снагу и светлост. Убеђен сам да ће многи људи који су у наше време отпали од Бога опет повратити чврсту веру и да ће многи осећати чежњу за својим Богом.“

Овако се пре много година у једном разговору о религији са генералним суперинтендантом Хелтом (Höltz) изразио цар Вилхелм II. Новински исечак са овим царевим речима носим већ годинама у унутрашњој прегради новчаника заједно са ретким поштанским маркама. Сасвим нехотично извадио сам пожутели и отрцани папирић из његовог скровишта и то у Београду како бих га прочитао на улици. И ево како је то било:

У Старој црквеној улици којом сам пролазио на свом службеном путу, на јесењем сунцу испред бивше пекаре у којој су се пре Великог рата вероватно продавале земичке, кифле, слани штапићи, хлебови, переце и слични производи, један поштени стари човечуљак раширио је на изложбеном пулту веома пажљиво велики број Библија у свим величинама и на свим језицима Аустроугарске. Начин на који је овај седамдесетчетворогодишњи човечуљак вадио из своје велике кожне ташне и стављао на дугачку даску

лепо увезане и у папир увијене књиге као и сасвим неусиљена љубазност којом је уз ведар поглед из паметних плавих очију нудио на продају своје благо војницима који су пролазили, снажно је привукао моју пажњу. Након што сам једно време неопажено посматрао продавца Библија, пришао сам пекарско-књижарској продавници и започео следећи разговор:

„Шта, Ви продајете Библије, мој пријатељу? У време рата? И како сте дошли у Београд?“

„Да“, рекао је уљудно човечуљак, „сада мој посао иде најбоље. Још никада до сада нисам продао толико Библија као у рату. Складиште Библија у Будимпешти није у прилици да због лоших поштанских веза испоручи довољан број Библија. Сваке недеље морам да пишем наруџбине на свим језицима. Сада у рату свако жели да чује Божју реч.“

„То је стварно невероватно. А Ви говорите тако добро немачки?“

„Ја сам Немац; моје име је Вилхелм Лихтенбергер. Потичем из Великог војводства Баден. Преко четрдесет година продајем Библије у Београду. Стигао сам у Београд баш када је кнез Михаило био убијен на Топчидеру.“

„Онда Ви знате новију историју Србије све до заузимања Београда?“

„Да, све сам доживео, један од мојих синова погинуо је на Дрини у Великом рату. Бомбардовање Београда било је страшно, сви смо се већ били опростили од живота.“

„Како се све то догодило? Да ли је та несрећа била неопходна, реците ми шта је било са Драгом Машин?“

„Извините, господине, ја се у политику уопште не разумем и о томе не могу да говорим јер сам ја српски држављанин.“

„Тај став Вас још више уздиже у мојим очима, али морате ми испричати како сте као енглески продавац Библија дошли из Немачке у Београд 1868, те како сте са својим Библијама прошли целу Србију, Македонију и Босну, зар не?“

„Да, то могу, ако имате стрпљења да ме саслушате. Ах, много, веома много сам као продавац Библија доживео и претрпео. Ипак, срећан сам што сам могао да помогнем у ширењу Божје речи колико ми је снага допуштала; јер велике речи из Светог писма објављују вечне истине и оне ће увек остати вечне истине. Моћно хучи историјска струја у Библији. Време хероја, патријараха и пророка пролази поред нас у вечној лепоти, а еванђеље је сигурно све оно што носи људско лице и уздиже ка земаљској срећи.“

„Па Ви имате предивно занимање!“

„То свакако. Недавно сам читао нека места из Светог писма једном

мањем кругу официра. Још увек пред собом видим изненађена лица која су знатижељно питала: „Шта, то се све налази у Библији? То звучи као ратне приповетке и Хомерски епови. Ако то све ту пише, онда ћу и ја себи купити један примерак.“ Свако може пронаћи своју срећу у Библији. Војници у рату имају склоност ка читању Библије. Српска влада је у време Балканских ратова купила од мене 80 000 Нових завета за потребе војске и поделила их војницима. Да се места у Библији читају пажљиво и у Великом рату, о томе говори следећа досетка у вези с преданим читањем Библије једног немачког војника. Недавно је супруга једног војника из Хановера писала свом мужу на ратишту о коме већ дуго ништа није чула и замолила га да коначно већ једном дође на одсуство како би видео своју домовину, своју жену и децу. Знала је само да је он у војсци на Балкану и од заузимања Букурешта о њему више ништа није чула. Још се више изненадила када је после дуго времена стигла једноставна дописница на којој је осим поздрава и потписа још једино стајало место у Библији означено као 1 Кор. 16:5. Жена је отворила означено место и пронашла речи: „А к вама ћу доћи кад прођем Македонију; јер путујем преко Македоније.“

„Ком библијском друштву припадате, господине Лихтенбергер?“

„Ја сам библијски колпортер Британског и иностраног библијског друштва. Ово друштво у Лондону има јединствени библијски музеј. Сваки посетилац ове тихе библијске собе чује тамо снажан хор састављен од гласова на свим језицима и они се сви завршавају у слављеничком тону: „Божја реч није завезана, Божја реч остаје у вечности!“ Ова свечана и тиха просторија је изолована од буке и хуке светског града, ова значајна соба са библиотеком Британског библијског друштва где се скупља велико благо и придодаје ново. Хтео бих да поменем само највредније благо, један древни пергамент од овчије коже који привлачи пажњу свих. Овај пергамент садржи Петокњижје, пет књига Мојсијевих на хебрејском, који је купио др Рајт (Dr. Wright), управник библиотеке, у једној синагоги у близини Дамаска. Хебрејска слова су на глаткој страни овчије коже лепа и јасно исписана. Било је потребно шездесет овчијих кожа да би се направила само једна књига. Колико муке и вештине је било потребно да би се направила само једна таква књига, а сада се цео Завет може купити за десет пара.“

„То су заиста занимљиве ствари о којима Ви причате.“

„Погледајте молим Вас, господине, ову књижицу коју је објавило енглеско Библијско друштво поводом своје стогодишњице: „Божја реч на многим језицима“. Ова књижица предочава покушаје различитих језика и писама

на којима Британско библијско друштво потпомаже превод, штампу или ширење Светог писма или делова истог. На преко четиристо језика могуће је прочитати стих из Јовановог еванђеља 3:16: „Јер Бог је тако заволео свет да је свог јединородног Сина дао, да сваки – ко верује у њега – не пропадне, него да има вечни живот.“

„Да ли су Енглези заиста тако религиозни или је код њих религија само посао?“

„О, не! Библијско друштво је настало из најчистијих намера. Британско библијско друштво основано је 1804. године са циљем да шири Божју реч широм света. Скоро 14 милиона фунти стерлинга дало је ово друштво за превод, штампање и дистрибуцију Светог писма, и више од 186 милиона Библија, Нових завета и делова Светог писма изашли су из њиховог складишта и то на петсто језика и дијалеката, од којих један број пре тога није постојао у писаном облику. У овом послу Библијско друштво помагали су сви делови хришћанске цркве, управници и пријатељи хришћанских предузећа, научници и језички истраживачи, посебно мисионари како из енглеских и немачких тако и из осталих земаља.“

У целом свету готово да не постоји земља која није осетила утицај овог друштва. Ово друштво потпомаже не само заступнике и кореспонденте, продавце Библија и складишта у свим деловима Европе, него такође и мисионарска друштва у најудаљенијим деловима света. Сиријци и Персијанци, Индијанци и Кинези, Абисинци и Кафири, становници Мадагаскара, Новог Зеланда и Јужних острва, Малајци и Ескимима и многи други народи у могућности су да читају на свом језику о великим делима Божјим. Хришћански пријатељи свих црквених заједница љубазно су замољени не само да својим даровима помажу ово друштво, него такође и да од њега наручују непроцењиво благо Божје речи. Школе и болнице, затвори и поправни домови, железничке станице и хотели, војска и флота могу примити благослов који је и њима упућен кроз Библију. Друштво стално послушује жеље сиромашних, болесних, људи погођених свакаким невољама па чак и слепих. Исељавање, светске изложбе, ратови, пожари, поплаве и остало користе се како би се Божја реч, уз изванредне напоре, до људи пренела новим путевима.

Просечна испорука главног депоа у Лондону износи око седам хиљада примерака дневно, а заједно с иностраним складиштима она је још већа. Друштво не користи само штампарије и књиговезнице у Енглеској, него и у већини осталих културних земаља у свету. У мају 1917. године на 113.

годишњој скупштини Библијског друштва секретар пречасни А. Тејлор (А. Taylor) саопштио је да је Библија преведена на 504 језика. У последњих једанаест година придодата су 104 нова језика. У последње три године друштво је послало 30 милиона Библија. Додатна издања друштва током рата износе милион примерака. Енглески краљ је приложио стотину фунти „како би изразио своје интересовање за слање Библија по целом свету.“

„Енглези, дакле, владају целим светом преко Библије?“

„Могло би се и тако рећи. Јер највећи успех који је свет икада видео постигнут је кроз једну књигу, а та књига је Библија. Библија је јединствена међу књигама због своје изврности; Исус је њено средиште; даље због своје вечне младости – њени најстарији делови имају 35 векова, њени најновији 18 векова; затим због доброту коју дарује; не постоји ни једно добротворно нити мисионарско друштво или било који пријатељ људског напретка који није директно или индиректно подстакнут Библијом. Само у Немачкој Библија је још од 15. века штампана небројено пута. Цар Вилхелм I је изјавио приликом прославе двадесетпетогодишњице постојања школе за проповеднике у Берлину: „Оно за шта и ја и ви морамо чврсто да се држимо јесте неискварена вера онако како је Библија учи.“ Гете каже: „Нека духовна култура увек напредује, нека природне науке расту у све већу ширину и дубину и нека се људски дух шири како жели: изнад узвишености и моралне културе хришћанства онако како светли у Еванђељима неће прећи.“ Библијско друштво објављује издања за слепе на 31 различитом језику. Оно се брине за ширење колпортера од којих запошљава око 900. Ови колпортери Библија иду кроз све земље света; они пркосе снегу Сибира као и сунчаном жару Судана како би свим људима понудили Божју реч. Колпортер Библија је веома често пионир хришћанства, претходник мисионара.

Библијско друштво такође запошљава више од 600 жена. Највећи део тих жена ради на Истоку где једино жена жени може да објави Еванђеље.

Оно мисионаре снабдева Божјом речју и за те примерке добија само један мали део њихових трошкова. Библијско друштво продаје Библије по цени коју могу да плате и најсиромашнији. Самим тим се подразумева да оно својим средствима мора све више да дотира примерке које шаље. Од свог оснивања 1804. године послало је 215 милиона примерака. Превођење Библије на многе језике захтевало је петнаест, двадесет па чак и двадесет девет година напорног рада.

Британско Библијско друштво ослања се пре свега на добротворна друштва у свету. Оно је помогло мисионарима да језике који до тада нису

били ни писани ни штампани преточи у језике у писаној форми. Захваљући његовој делатности петина човечанства је доведена у стање да може да чита и пише и да самим тим уђе у цивилизацију. Зато читајте Библију! Помозите њено ширење!“

„Па, чујте, господине Лихтенбергер, Ви ми изгледате као некакав енглески светски шпијун!“

„За тако нешто ја немам дара. Ја сам један сиромашан, једноставан човек који се радује Божјој речи. Задовољан сам и срећан када Спаситељ погледа моју тиху делатност. Не стремим ка вишем. Могу укратко да Вам испричам своју бедну животну причу.“

„Сав сам се претворио у уво.“

„Родио сам се 24. априла 1844. у Лорбаху (Lohrbach) у Бадену. Када сам имао три године умрла ми је мајка, а када сам имао осам умро ми је отац. Било нас је петорица браће и једна сестра. Из свог детињства сећам се само толико да смо често гладни одлазили на спавање, јер су тада биле неродне године и уз то није било мајке у кући. Мој отац је боловао преко шест месеци и умро је у октобру 1852. Након што је мој драги отац умро, мене је сваке године моја локална заједница јавно ‘продавала’ на лицитацији и додељивала ме ономе ко је тражио најмање новца. Али, Богу хвала, имао сам среће. Све док нисам почео да једем свој властити хлеб, смео сам да боравим седам година код једног сељака (Адам Мартин). На посао сам рано подстицан, али не и на учење. Још увек се добро сећам да сам за истим столом, за којим су неки људи играли карте, морао да радим своје школске задатке; услед тога често сам добијао батине од стране учитеља будући да нисам добро урадио задатке. Тог дана сам морао да радим, а увече да за карташким столом учим. То наравно није било могуће. Једног дана опет нисам урадио своје школске задатке на задовољство учитеља и добио сам страшне батине. Моји школски другови су испричали родитељима код куће како је јадни Вилхелм опет немилосрдно био истучен. Стога су неки људи отишли господину свештенику и школском надзорнику и пријавили учитеља. То је имало за последицу да се учитељ неколико месеци уопште није бавио мноме, без обзира на то да ли сам нешто знао или не. Када сам завршио школу, умео сам једва да напишем своје име.

Наизменично сам радио на железници и код сељака. Служио сам код једног сељака Јохана Адама Фридела (Johann Adam Friedel) где сам свако вече морао гласно да читам вечерњу молитву. Најпре сам вежбао читање. Сељак код кога сам васпитаван од 8. до 15. године, имао је служавку која је имала

обичај да каже: 'У младости се мора штедети да би се у старости имало одакле узети.' Размишљао сам о тим речима и хтео да изучим ткачки занат. Тада сам имао 17 или 18 година. Лети сам радио код сељака за надницу, а зими сам учио ткачки занат код мог старатеља, онако како је било уобичајено у нашим селима.

Једног дана сам тражио нешто у неком сандуку међу старим крпама и нашао једну стару Библију без корица. Узео сам је и показао мом мајстору. Замолио сам га да ми дозволи да читам Библију. 'Ах,' рекао је, 'то је Библија твојих родитеља; твоја сестра ју је ту оставила.' Био сам веома срећан што сам смео да задржим ту књигу, једино наследство мојих родитеља. Од тада сам проводио сваку недељу у читању ове изврсне књиге. Овим Божјим речима имам да захвалим што сам се сачувао од лошег друштва. Сада сам тражио такве људе којима је Божја реч осветљавала пут, тј. оне који су се изграђивали на Божјој речи и по њој живели. Мој школски друг ме је подстицао да идем с њим на скупове. С радошћу сам ишао с њим свако недељно послеподне на часове обуке где се певало, молило и читало Свето писмо. Пре подне бих редовно ишао у цркву. Разуме се да сам се држао искључиво оних људи који су заиста водили хришћански живот. Затим сам две године провео као слуга код сељака Јохана Јакоба Бендера (Johann Jakob Bender) који је водио ове скупове. Сваког јутра и вечери било би читано једно поглавље из Библије и молило би се клечећи. Домаћин би се увек гласно молио, без обзира да ли је било много људи или не. Никада није било свађе у кући. Недеља је држана за свети дан. Деца су васпитавана у страху Божјем. Све ми је то изгледало као предукус неба. Оно што сам ту научио о правом хришћанству, не бих ни у ком случају могао да научим ни на једној теологији. Овај једноставни сељак био је благослов за цело место и околину.

Будући да сам на себи искусио колики благослов доноси читање Светог писма, веома ми је било стало до тога да и својим ближњима пренесем Божје речи. Набавио сам Библије и Нове завете у евангеличком и католичком издању, јер у мом месту постоји једна евангеличка и једна католичка црква. Преко дана бих обављао свој посао, а после вечере узео бих неколико Библија и Нових завета и ишао од куће до куће нудећи људима Писмо. У славу Божју могу рећи да је Бог благословио мој посао. У многим кућама људи су се радовали што коначно могу да добију Божју реч.

У оно време вукло ме је да свој живот посветим Господу кроз службу мисионарења. Зато сам се пријавио у мисионарски дом 'Ходочасничка миси-

ја Св. Кришона' (Pilgermission St. Chrischona) и био примљен. Нажалост, тамо сам могао да останем само две године и шест месеци (30. октобар 1865. – 26. април 1868). Британско и инострано библијско друштво тражило је код Мисије продавца Библија за Аустрију и Србију. Био сам одређен за Србију, а један Швајцарац по имену Лохер (Locher) за Аустрију. Време које сам провео у овој установи било је за мене веома благословено. Нажалост, моја знања су била веома слаба. На првом часу писања у 35 речи направио сам 36 грешака. У складу с тим заостајао сам и у свим предметима. Остало ми је у сећању како сам се веома мучио око рачунања и нисам успео да га решим. У својој собици сам клекнуо и искрено молио за помоћ. Када сам се вратио за свој пулт, поново сам радио рачун; осећао сам се као да ми анђео води руку, и гле, рачун је био тачан.

Брат Лохер и ја смо кренули на пут 1. маја 1868. преко Ст. Галена, Роршаха, Линдауа, Минхена и Беча у Србију и стигли 9. маја у Београд. У Србији нас је сачекао господин Виктор, тадашњи београдски депозитар Библијског друштва. Неколико дана по нашем доласку, спаковао сам торбу и кренуо да обилазим куће. У првој кући сам понудио књиге, али нисам знао ни реч српског. Зато сам морао да се помажем рукама. Мало по мало научио сам језик и могао боље да разговарам с људима. Када сам тако једног дана понудио своје књиге, једна Немеца ми је рекла: 'Не умем да читам.' – 'Онда купите за свога мужа!' – 'Ни он не уме да чита.' Деловало ми је невероватно да постоје људи који говоре немачки, а да не умеју да читају. Зато ме је веома обрадовало што сам код Јевреја наишао на велику жељу за Божјом речју.

Након неколико недеља брат Лохер је премештен у Сремску Митровицу, а ја сам отпутовао с господином Виктором у унутрашњост Србије. Једно време смо путовали заједно, а онда сам ја сам морао да идем коњем и колима од села до села, од града до града. Углавном сам успевао добро да продам; годишње око 2000 до 6000 еванђеља, Нових завета и Библија.

У периоду од 1869. до 1871. углавном сам путовао по Турској. Градови Ниш, Врање, Пирот, Лесковац, Прокупље и Куршумлија тада су још припадали Турској. Осим њих обилазио сам такође још и Куманово, Скопље, Велес, Прилеп, Приштину, Призрен, Битољ, Охрид и томе слично, где сам посвуда наилазио на купце, вољне да купе књигу. Када сам на крају стигао у Лесковац, турска полиција је најпре хтела да провери моје књиге, али градом се као пожар пронела вест да је из Београда дошао продавац књига и донео Свето писмо. Дошло је много људи, духовника, учитеља,

трговаца и других који су хтели да виде моје књиге, седели су сатима и читали их. Неки би узели своју марамицу, увидели Библију у њу и говорили: ‘Ова књига припада мени, узећу је чим добијеш дозволу за продају.’ Други би једноставно платили и хтели да оду, али када би видели моје уплашено лице, рекли би да ће радо посредовати за мене и да само треба да се позovem на њих и говорили би своја имена. Када сам после два дана добио одобрење за продају, скоро да више нисам имао књига и морао сам да се вратим у Ниш како бих донео нове књиге.

У Врању је био дошао један трговац и хтео да купи Библију, али је чуо да су Библије протестантске. Није поверовао људима, него је сам желео да се у то увери. Узео је један примерак, вратио се следећег дана с њим и рекао: ‘Три сата сам седео са свештеником и учитељем како бисмо упоредили ову књигу с црквеним књигама, нисмо пронашли грешке, и сада желим да купим Библије својој деци.’ То је и учинио; сличне ствари сам често доживљавао.

У Куманову ми је један трговац рекао: ‘Ја не умем да читам, а мој син је још у колеџу, али сада ми се пружила прилика да му купим еванђеље; јер нећу дозволити да он одрасте као што сам ја одрастао, он мора научити да чита.’

У Скопљу ме је један турски полицајац питао за цену књига. Узео је један велики Нови завет, једно веома старо издање, по сниженој цени и одмах отишао паши те му рекао да је овде продавац књига са великим, а јефтиним књигама. Сада сам одмах морао паши да однесем по примерак од сваке књиге. Одабрао је француски, руски и српски Нови завет, наравно најлепша издања, и наредио полицајцу да ме исплати. Када је полицајац чуо колико коштају књиге, лупио је руком о руку с речима: ‘Аман, аман!’ (То значи: Милост, забога!) – ‘Ти си рекао да велике књиге коштају четири пијастра¹, а за ове мале тражиш овако много.’ Објаснио сам му разлику, то га је задовољило и платио је.

Једне вечери дошли су ми неки отац и син и обојица су читали Библију. Одједном син узвикну: ‘Оче, овде читам исто оно о чему си ми код куће често говорио.’ То је јасан доказ да је тај човек познавао Библију и својој деци преносио драгоцену благо.

Једном сам као и обично кренуо од куће до куће носећи своју торбу и понудио, такође, неком турском трговцу моје књиге. Замолио ме је да седнем што сам и учинио. Ипак, понављајући, рече ми: ‘Седи!’ Коначно сам га разумео. Сада сам најпре повукао једну ногу, а затим другу и присилио се на неудобан турски сед. Турчин је сада био задовољан и наручио код

суседног кафеџије кафу за мене по цени од две и по крајцаре². Купио је једно турско еванђеље.

Из Врања сам кренуо преко Велеса и Прилепа за Битољ. Овде је један Турчин желео Библију на свом матерњем језику, али није хтео да плати пуну цену. Када сам му рекао да је то Божја реч и да око тога не сме да се цењка, платио је и отишао с Библијом. Често сам виђао тог човека у његовом отвореном дућану како седи прекрштених ногу и чита Библију. То ме је веома радовало.

Једног дана сам дошао неком обућару и видео да изнад његовог кревета виси Лутерова слика. Питао сам га да ли је евангелик, а он ми је одговорио: ‘Ах, ја сам веома глуп и безбожан и чуо сам да је тај Лутер био побожан и паметан човек, па сам помислио ако та слика виси изнад моје главе, можда ће нешто од његове побожности и мудрости прећи и у моју главу.’

На улици ме је срео један турски младић од неких 17 или 18 година и хтео је на силу да ми отме књиге. Када то нисам дозволио, ударио ме је тако да сам пао на леђа, почупао ми је браду и побегао. Покупио сам књиге и наставио свој посао.

Када сам хтео да отпутујем даље, у полицији су ми рекли да је мој тескере (турски израз за пасош) истекао и да мора бити замењен новим, а да то мора урадити конзул. У то време није било немачког конзула у Битољу и ја сам био подређен аустријском конзулу. Господин конзул је био веома љубазан када сам дошао к њему, и између осталог ме је питао да ли су ми Турци правили проблеме. Испричао сам му своју незгоду, и додао да никако не желим да наступим као неко ко се жали. Упркос томе господин је био веома узбуђен и одмах је наредио слуги да крене са мном и ако је могуће младића преда полицији. Када смо дошли на то место, људи који су ту живели рекли су конзуловом слуги: ‘Белмен, белмен’, што значи: ‘Не знам, не знам.’ На томе се све завршило.

У оно време у граду је живело много Јевреја. Посебно је била упадљива једна дугачка улица где су биле искључиво дрвене колибе у којима су живели сиромашни Јевреји и крпили старе кошуље и стару одећу. Питао сам зашто су тако сиромашни, а они су ми рекли следеће:

У Прилепу је био вашар и док су Јевреји били тамо, ту је избио пожар. Управо је била субота (Шабат). Када су чули за пожар, нису ништа смели да учине јер им је суботом забрањено да раде. Следећег дана место њихове велике среће претворило се у велику гомилу пепела. Будући да нису имали новца за градњу нових кућа, морали су сада да се задовоље дрвеним колибама.

Неки Јеврејин је чуо да имам и јеврејске књиге и дошао је к мени. Када је видео Мојсијево Петокњижје на хебрејском, хтео је да откупи све књиге и да их онда лихварски даље препродаје. Пошто сам био свестан да то није жеља Библијског друштва, нисам их дао, него сам лично отишао сиромашним Јеврејима. Радо су куповали и ускоро сам распродао сва 102 примерка Мојсијевих књига.

Једног дана сам био у својој соби и чуо галаму на улици. Будући да сам хтео да видим шта се догађа, морао сам најпре да направим рупу на прозору од папира. Видео сам турског полицајца како немилосрдно туче неког човека. Мој домаћин је ушао са сузама у очима и питао сам га о чему се ради. Онда ми је он испричао: 'Јадни човек је ишао у турску радњу да нешто купи. Приликом плаћања Турчин му је вратио новац који је он приликом изласка пребројавао и тада му је један новчић упао у врећу пиринча. Хтео је да га узме, а Турчин је помислио да хоће да га покраде и позвао полицајца који је био у близини и који сада овог сасвим недужног човека, нарочито зато што је хришћанин, тако бије. Ах, ви Европљани, уопште не знате шта наша браћа све морају да трпе под Турцима. Ти си, пак, сада видео властитим очима.'

Када сам у Битољу завршио с послом и хтео даље да путујем, поразговарао сам са својим домаћином у вези са превозом мојих књига. Хтео сам да узмем хришћанина, али ми је домаћин саветовао да не узимам хришћанина јер би ми онда и живот и роба били у опасности од друмских разбојника. Предложио ми је да узмем Арнаута, јер један Арнаут другом Арнауту неће учинити ништа нажао и обећао ми је да ће пронаћи неког поузданог. Тада је био обичај да трговац или путник од човека који му носи терет узме капару па сам и ја то тражио. Тада је Арнаут ухватио свој језик између палца и кажипрста и рекао: 'То што ја кажем, моја реч, то је капара.' Он је своју реч и одржао.

У Ресну³ смо преноћили у једној гостионици и ујутру рано одјахали даље. На путу нам се придружио читав караван. У подне смо стигли у Охрид. Мени је било веома занимљиво језеро у коме има доста добре рибе.

Само што сам сјахао с коња и унео сандуке у собу у гостионици, већ је дошао један трговац и питао шта имам за продају. Показао сам му књиге, на шта ми је он одвратио: 'Драги пријатељу, то су протестантске књиге, послушај мој савет и отпутуј одмах чим се одмориш, јер овде ништа нећеш продати.' Одговорио сам му да хоћу најпре да пробам јер је то моја обавеза. Отпутовати увек могу. Али, нажалост, он је био у праву, и ја нисам могао да продам више од три или четири књиге. Ишао сам у школе, али сваки

учитељ је имао неко друго оправдање зашто не може да користи моје књиге и свуда сам био одбијен. Сунце је било упекло, био сам веома, веома уморан и с тешком муком сам вукао и себе и пртљаг. Само ме је осећај обавезе одржавао на ногама. Када сам опет стигао у једну школу, једва да сам више могао да ходам, зној ми је цурио низ лице, а књиге које сам носио на руци као и торба на леђима су ме веома жуљали. Са страхом у срцу сам ушао у двориште. Када сам хтео да покуцам на врата једне учионице, врата су се отворила с унутрашње стране и угледао сам једно веома љубазно лице. Био је то учитељ. 'Уђите унутра, Ви сте веома уморни. Спустите свој пртљаг, седите и добро ми дошли!' О, како су ми пријале ове речи и једва да сам осећао свој умор. Затим је узео једно еванђеље и рекао деци: 'Погледајте, драга децо, овај човек долази из далеке земље, има код куће можда оца и мајку, а ако не, онда сигурно браћу и сестре. Оставио их је и дошао к нама како би нам донео Свето еванђеље. Ја ћу вам читати из њега и ви ћете га лакше разумети него старословенски језик у цркви јер ово је ваш матерњи језик. Замолите ваше родитеље да вам дају новац како бисте могли да читате Свето еванђеље.' Тада се један ученик удари по глави и викну: 'Ах, како сам био глуп. Имао сам Нови завет и спалио сам га, јер су ми рекли да је то протестантска књига.' Учитељ ми се поново обратио речима: 'Драги мој пријатељу, овде ћете се тешко доказати. Овде је један лош човек, вероватно најрђавији у целом месту, он је рекао људима да су ово протестантске књиге, а људи нису толико паметни да упореде књиге са црквеним еванђељем како би се сами уверили.'

Моје залихе су ускоро биле при крају. Исти онај трговац који ми је приликом доласка саветовао да напустим град, дошао је поново и замолио ме да му пошаљем 200 Нових завета штампаних крупним словима. Нисам добио ново одобрење да путујем у Турску и тако нисам могао да му пошаљем те књиге.

Када сам се враћао, натоварио сам коња са два сандука и ишао пешице поред њега. Дан је био врео и увече сам се зауставио у једној кафани између Битоља и Прилепа и наручио јело. Кафеџија није ништа имао и морао сам уморан и гладан да одем на спавање. Ујутру сам наставио даље празног стомака. С муком сам се вукао напред. После неколико сати с једног споредног пута наишао ми је у сусрет сељак на магарцу. Имао је тужну причу иза себе и понешто ми је испричао о томе. Рекао је отприлике следеће: 'Живео сам у благостању са женом и сестром. Имао сам њиве, шуму, стоку, овце итд. Али онда је један Турчин хтео да на силу одведе моју сестру у

свој харем, а ја нисам могао то да дозволим. Једног дана сам био на њиви и када сам увече дошао кући, нашао сам жену где плаче и кука. Испричала ми је како је Турчин на силу одвео моју сестру. Одмах сам кренуо да доведем сестру, али Турчин није хтео да је преда. Рекао сам неке непромишљене речи и због тога морао четири године да скапавам у затвору у Битољу. Када сам изашао из затвора, моја жена је већ била мртва а имање изгубљено. Сада имам Бога и мог магарца и ништа друго на овом свету.’

Овај добри човек је вероватно видео да једва ходам од умора и понудио ми је магарца да га јашем. То ми је дошло као поручено и ја сам са захвалношћу прихватио понуду.

Поред пута од Битоља ка Прилепу налази се једно старо утврђење које је према легенди припадало Краљевићу Марку, старом српском народном јунаку. Дотле смо стигли у међувремену. Мој пратилац је скинуо капу и гледајући према небу рекао: ‘О, Боже, зашто опет не пробудиш оваквог једног Краљевића Марка, који би нас избавио и ослободио од Турака!’ Након полчасовног јахања хтео сам да сиђем, али сељак није хтео ни да чује, и тако сам остао на магарцу све до града. Тамо смо се раздвојили.

Онда сам кренуо даље назад према Велесу, Скопљу и Врању. Између Врања и Лесковца чуо сам некакву галаму у једној кући. Отишао сам тамо и отворио врата. Видео сам између дванаест и шеснаест ученика како седе на поду и гласно уче. Човек у сеоској ношњи обријане главе представио ми се као учитељ. То је на мене оставило снажан утисак.

У Лесковцу сам поново нудио своје књиге. Један Турчин је купио Нови завет на свом језику. Сав срећан подигао је књигу увис и узвикнуо: ‘Еванђеље за девет пијастара (90 крајцара)! Тако ми Бога, ово је поклон!’

Ниш је тада још био турски, и када сам дошао у Алексинац, дакле на српску територију, с друге стране града је стигао епископ. Њему у част звонила су звона. Ту сам после дуго времена опет чуо звук звона. То је учинило моје срце захвалним и срећним. На српској територији сам наставио свој посао. Никада нисам наилазио ни на какве препреке. У Турску никада више нисам ишао.

Желим још да наведем један доживљај из времена када сам путовао кроз Македонију. Једне суботе сам стигао у Куршумлију и остао ту и у недељу. Неки свештеник ми је дошао и питао ме куда путујем. Када је чуо да ми је намера да идем у Приштину, замолио ме је да не путујем сам. Одговорио сам му да сам ја под Божјом заштитом, он може и он ће ме заштити. Свештеник је сматрао да је то све лепо и добро, али он је овде рођен,

говори турски и албански, српски му је матерњи језик, али без револвера никада не излази. Моја одлука је веома одважна. Стога ме је још једном замолио да не путујем сам. Ја се нисам уплашио јер сам знао да је моћни Бог уз мене. У дугогодишњој делатности као библијски колпортер никада нисам имао оружје код себе нити ми је икада било потребно. У понедељак сам у друштву двојице мушкараца из Приштине напустио Куршумлију. Путовање је протекло без инцидентата. Из Приштине сам хтео да идем у Призрен. Домаћин ми је рекао: ‘Овде је један сиромашни трговац, он такође хоће у Призрен. Да ли би хтео да га повезеш?’ Наравно да сам га повезао. Тај човек се још никада није возио на колима и није хтео да сиђе с кола када смо се пели уз једно брдо. Када смо се спуштали хтео је да сиђе јер се плашио. Закочио сам кола. Када је видео да се један точак не окреће, повикао је: ‘Стани, стани, твоја кола су се поломила, точак се не окреће!’ Када смо се возили преко Косовог Поља, био је веома тужан и на једном месту дубоко је уздахнуо и рекао: ‘Овде смо изгубили наше царство!’ Тако смо стигли у Призрен и ја сам започео свој посао. Посетио сам, такође, аустријског конзула који је био изванредно љубазан и понудио ми је да ми буде на услузи у случају да ми локалне власти буду правиле непријатности. Он је купио један француски Нови завет. Ипак није било потребе за његовом помоћи. Кафана у којој сам становао налазила се на једном узвишењу, тако да сам могао да видим највећи део града. Ту сам видео џамију са четвороугаоним минаретом и препознао да је то својевремено била хришћанска црква. Веома ме је заболело што су од цркве направили џамију. Када сам хтео да се вратим, кафеџија ми је рекао: ‘Један турски официр хоће у Приштину. Ако га повезеш, сигурније ћеш путовати.’ Официр је рекао ударивши притом о своју сабљу: ‘Кад је турски официр с тобом, не треба да се плашиш.’ Било ми је чудно. Када смо пролазили поред оног места где је хришћански трговац пун бола узвикнуо: ‘Овде смо изгубили наше царство!’, овај Турчин је, са сјајем у очима, рекао: ‘Овде је крв овако високо текла’, и направио руком одређени знак. Ту сам видео велику разлику између победника и пораженог. Било ми је жао поља које је сада лежало необрађено.

На мом повратку у Скопље прошао сам кроз једно черкеско село. Био сам опкољен просјацима. Када сам дао и последњу пару, морао сам да посегнем за сребрњацима. Један стари Черкез је гладио своју дугу белу браду и затим је ставио на моје раме као знак благослова. У Скопљу сам понудио једном свештенику Библију. ‘Ах’, одговорио ми је, ‘имам код куће две или три књиге, али ко може прочитати толике књиге!’ Био сам зачуђен таквим одговором.

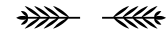
Већ у то време у Србији су свештеници и учитељи били добро образовани. Сваке године је отворано све више школа. У Зајечарском округу за годину дана је отворено једанаест школа које су скоро све биле уништене у рату с Турцима 1876.

Када сад обилазим делове земље који су 1877. од Турске припојени Србији упада ми у очи колико су ти делови напредовали. Пuteви су бољи, велике површине које су у време Турака биле необрађене, сада су култивисане и на њима су створена села. Градови све више губе свој турски карактер. Ако су у турско време у њима нужно и постојале школе, сада у већим градовима налазимо гимназије, а свако село данас има своју школу.

Сатима, па чак и данима бих могао још да Вам причам о лепој, плодној земљи Срба и њеном самоувереном, врло интелигентном народу. За педесет година човек доживи и види много тога ако отворених очију сваке године крстари земљом у свим правцима где заиста још теку мед и млеко.“

Педесет година продавац Библија у Србији! То ипак нешто значи кад човек у глави и ногама има целу историју и географију Србије и притом носи Божју реч у срцу! Које обиље посла и напора, среће и благослова! Свештеници и власти углавном нису стварали препреке за ширење Библије. Потешкоће на које је наилазио рад с Библијама у овој земљи састојале су се све до изградње железничке мреже углавном у слабој саобраћајној повезаности. Земља се морала обилазити пешице у свим правцима, а да би се на дуга путовања могла понети довољно велика количина Светих писама сандуци с књигама били су товарени на запрежна кола. Колико је само пута храбри продавац Библија из Београда за време отапања снега на планинама, при провали облака и велике количине воде, при уништеним мостовима западао у тешке невоље, чак у животне опасности. Па ипак, како је само кроз ширење Божје речи научио да цени и воли своју другу отаџбину коју је познавао као мало ко! За време окупације 1878. кренуо је пут Босне колима носећи своју библијску торбу. Неуморан труд, света ревност, верност, савесност и обазривост при обављању свог самостално одабраног занимања, са свешћу да служи Господу, а не човеку, то су покретачи земаљске среће продавца Библија из Београда.

ИЗВЕШТАЈИ И ПИСМА

Вилхелм Лихтенбергер је целог свог живота остао у контакту са *Ходочасничком мисијом Св. Кришона* и с времена на време их обавештавао о свом раду. Ови извештаји објављени су једним делом у годишњим извештајима, а другим делом као саопштења овог завода у часопису „Гласник вере“ (“*Glaubensbote*”). Госпођица Маргарита Бехтолд која је заједно с Маријом Лихтенбергер 1920/21. похађала *Библијску школу Св. Кришона* и која још и данас ради у секретаријату ове проповедничке школе, потрудила се и исписала све ове извештаје и писма из периода од 52 године и написала некролог. На овај начин нам се „продавац Библија“ опет директно обраћа. Ове извештаје преносимо у изворном облику, иако на тај начин долази до неких понављања. Госпођица Бехтолд завршава своје попутно писмо речима: „Од инспектора Фајела (Veiel) чула сам много тога о драгом брату Лихтенбергеру. Инспектор Фајел га је много волео и ценио и радо говорио о његовом пожртвованом раду. Тако ми је та поштована личност остала у добром сећању.“

Читамо:

Годишњи извештај за 1869. годину:

Брат Лихтенбергер пише 22. децембра 1869. о Власотинцу (турска Србија):

„Продаја иде веома добро. Јуче после подне стигао сам овамо и до данас сам продао 98 примерака Светог писма. Од 15. фебруара продао сам 2779 примерака на 24 језика. Велика је благодат Божја када човек може да сачува здравље у оваквим животним условима. Морам да носим душек на колима уколико не мислим да спавам на голим даскама или каменом поду. Храна је бедна, а прљавштина је огромна тако да ме сваки пут мора савладати велика глад да бих нешто појео. Често кувам сам себи.“

Једном је брат залутао па је морао с коњем и колима да преноћи на отвореном. Он пише:

Када смо у подне стигли у град, велика маса људи се окупила око мене; јер овде је реткост видети Немца. Мој водич им је испричао о мојој авантури. Рекли су: „Хвала Богу да нису наишли Арнаути или Черкези, иначе више не би био жив“ Даље су ме питали да ли имам неког са собом. Водич је одговорио: „Бог, овај човек и његово кљусе, ово троје путују заједно.“

Београд, 16. децембар 1877.

Конечно сам се дохватио пера како бих Вам написао пар речи. Сигурно ће Вас занимати да сазнате како је код мене у Србији. Богу хвала до данас нас је Господ водио својом великом љубављу и стално нам чинио више него што смо молили и били у стању да измолимо. Целе године смо били здрави што нам је изгледало као велика благодат Божја.

Желео бих да Вам саопштим понешто о мом раду у протеклој години:

Као што знате, овај страхан рат између Срба и Турака оставио је лоше последице. Један град, Књажевац, је потпуно спаљен, а градове Алексинац и Зајечар Турци су срамно уништили. Дошло ми је да плачем када сам видео ове градове који су пре тога били пуни живота и лепо изгледали, а сада су, могао бих да кажем, претворени у пустињу. Поглед на њих је изазивао велику тугу. Велики број села је потпуно спаљен, а становници који су неколико месеци бедно животарили, после склопљеног мира направили су себи мале колибе. Ти људи нису имали ни стоку, ни семена, а такође ни алат. Тако је Влада морала да помаже људе и да их снабдева свим неопходним стварима. Мени је био поверен новац који сам савесно поделио људима. Такође сам једно време бринуо о четворици дечака које је потом преузело енглеско сиротиште, а – пошто је то касније прихваћено – Влада је преузела децу без родитеља. Многи су, пак, враћени у своју стару немаштину. Један од дечака је гледао када су Черкези расекли његовог оца и његову мајку. Он је тада био сакривен у грму, а дивља банда је журила даље за другима који су пали као жртве варвара. Дечак је спасио свој живот.

Никад до тада нисам видео толико беде и немаштине као прошле зиме. О, колико често сам морао да уздишем: „Ах, кад ће доћи време да човек више не мора да учи да ратује, и да један народ против другога не подиже мач! Када ће на земљи завладати мир и праведност?“ Упечатљиво је да сам у периоду када сам много времена проводио у неговању рањених и болесних и бесплатно делио Свето писмо, могао да продам више него претходне или ове године. Доста сам могао да продам и међу руским добровољцима који су били ту. Руси ми се веома допадају; показивали су изванредно интересовање за Свето писмо. Такође, нисам наишао ни на једног који није умео да чита. Верујем да овај труд сигурно није био узалудан. Ако видимо макар и мало плода, верујемо обећању Господњем да „моја реч не треба да се врати празна.“

Поздравља Вас у Христовој љубави Ваш Вилхелм Лихтенбергер

Годишњи извештај за 1878. годину

Наш продавац Библија Густек који се такође с браћом Лохером и Лихтенбергером срећно вратио из Сарајева, изнова хвали Господа за многа спасења која је искусио.

Ниш, 23. август 1885.

Напокон стиже и од мене једно писамце. Данас је четврта недеља откада сам опет на путу.

Продаја Светог писма је знатно слабија у односу на претходни период. Будући да већ неколико година поред Библије продајем и друге верске књиге, могу да кажем да продаја углавном добро иде. Уз то изградња српске железнице довела је у земљу и много странаца којима такође могу да продам понеку књигу. Тако сам могао нпр. италијанским радницима у протекле четири недеље да продам четири италијанске Библије и један Нови завет и уз то неколико трактата.

Иако сам већ седамнаест година далеко од Св. Кришоне, сећање на њу ми је још увек пријатно и моје срце ме вуче у оне просторије где сам уживао у толикој љубави и благослову. Драги људи: господин Шпитлер, капелан Шлинц и драги домаћин Кеслер се већ дуго одмарају од свог посла и заједно с одабраним стадом певају небеско алилуја; нека сада почивају у миру и живе вечно без брига. Нека би ми Господ увек подарио више храбрости и радости да исповедам њега, Распетого, и да му неуморно служим док ми не заповеди да престанем с радом за чим веома чезнем. Молим Вас да срдачно поздравите све, све у мисији!

Ваш најбезначајнији питомац В. Лихтенбергер

Београд, 1. мај 1893.

Евен – Езер⁴

Данас је 25 година откако смо брат Лохер и ја у служби Британског и иностраног библијског друштва.

Довољно је разлога и повода да се Господу искаже захвална песма. Милостиви Бог је помогао у многим невољама! Колико често сам могао да видљиво осетим руку Господњу. Колико благослова сам примио из милостиве руке мог Бога који ме је упркос мојим греховима, недостацима и слабостима носио с љубављу у својим рукама и водио ме и управљао великом љубављу и стрпљењем!

Почетак је био тежак. Земља, људи, обичаји и – главна ствар – језик, били су нам страни. Подуке у језику смо мало имали. Још увек се добро сећам како сам људима уз помоћ прстију показивао колико кошта једна књига, јер тада још нисам умео да бројим ни до три. Након неколико недеља брат Лохер је премештен у аустријску Митровицу, а ја сам још кратко време остао у Београду. Онда смо господин Виктор и ја кренули на пут по унутрашњости. У годинама 1869, 1870. и 1871. највише времена сам провео путујући у Турску где месецима нисам чуо ни једну немачку реч. Људе који су знали и љубили Исуса нисам сретао. Продаја је на неким местима ишла одлично и да је тада било превозних средстава као данас, наравно да бих могао знатно више да продам. Тада је у Србији и северној Турској железница била непозната, из Београда је све морало да се превози на воловским колима, на многим местима такође и на товарним коњима. Најбржи транспорт је био коњска запрега. Када наступи лоше време, кочијаш је могао да напредује свега неколико сати. Услед таквих транспортних застоја често сам дуго био спутаван у свом раду. Дешавало се да у једном граду испразним све сандуке с књигама. Људи су у то доба имали много већи осећај за религију него данас. Сада више нема толике жеље за Божјом речју као у оно време. Моје књиге су сматране за протестантске, али неки људи који су од мене куповали књиге, одлазили би с њима одмах у цркву и упоређивали их с црквеним Еванђељем и када би видели да се књиге међусобно слажу, могао сам доста да продам. Често сам међу мухамеданцима, Јеврејима и хришћанима проналазио људе вољне да купе књиге.

Данас ми опет многе ствари пролазе кроз сећање. Управо ми је пало на памет како сам једном у Турској неком свештенику понудио Библију и добио одговор: „Ах, већ имам две или три књиге код куће. Ко ће прочитати толике књиге!“

У једном граду неки трговац ми је саветовао да одмах напустим град јер ове протестантске књиге нећу моћи да продам. Наравно да нисам могао да послушам такав савет. Изашао сам, понудио своју драгоцену робу и продао једном Јеврејину хебрејско Петокњижје, а такође у једној споредној улици неком грађанину бугарско Петокњижје. Затим сам кренуо од школе до школе и нудио своје књиге. Али, авај! Било је узалудно. Врућина је била велика, сунце је страшно пекло, торба тешка, искуства обесхрабрујућа. Уздисање је кренуло ка Господу, а грашке зноја су ми се сливале низ лице. Када сам стигао у последњу школу, ушао сам унутра, морам да кажем без наде. Али, где, шта се догодило? Учитељ ми је изашао у сусрет, понудио ми

столицу (у сваком случају сам изгледао потпуно утучено) и стао је између ученика и мене и рекао: „Погледајте, децо, овај човек је напустио своје родитеље, браћу и сестре, пријатеље и отаџбину и дошао к нама. Знате ли шта носи? Свето Еванђеље на нашем језику који ми разумемо. Јер када вам читам у цркви, ви не разумете, јер не читамо на нашем матерњем језику, него на старословенском.“ Онда је узео један Нови завет и гласно читао деци. Сва деца су рекла: „Да, то добро разумемо!“ Он је на то додао: „Децо, замолите родитеље да вам дају новац како би свако од вас могао да купи по један Нови завет.“ Онда ми се обратио речима: „Драги пријатељу, знам шта овде морате да трпите. Овде је један лош човек који је рекао људима да су ово протестантске књиге, а наши људи нису толико паметни да могу да разликују. Не клоните духом! Ви радите добар посао.“

Нажалост, нисам имао довољно Нових завета како бих могао да задовољим потребе свих људи, чак и онај трговац који ми је саветовао да идем одавде, сада је дошао к мени рекавши: „Пошаљи ми 200 књига, ја ћу ти послати новац.“ Упутио сам га на једног колпортера који књиге набавља из Константинопоља јер сам знао да тешко да ћу више долазити у Турску, него ћу од сада остати у Србији. Тек после мог путовања у Константинопољ су се заинтересовали за онај крај и онда су тамо послали колпортере.

Понеко искуство опет оживи у мени када се пребацим у онај крај и оно време. Једном сам у неком беспућу натоварио мог коња, а ја сам ишао пешице. Песак је горео, сунце је пржило. Уморан, малаксао, гладан и жедан вукао сам се поред свог коња. Ноћ пре тога нисам ништа јео осим неколико јабука јер кафеџија ништа није имао а та кафана је била једина на путу. Нисам нашао чак ни сламу, него сам морао да лежим на голој земљи. Кад је сунце већ било високо, наишао ми је у сусрет један човек јашући магарца. „Ах“, помислио сам, „како си ти срећан на свом магарцу, а мене једва ноге носе!“ Тај човек је био хришћанин и питао ме је да ли сам и ја хришћанин. Када сам одговорио потврдно, најпре није хтео да поверује. Може бити да онако гладан, уморан и исцрпљен као што сам ја био, моје лице није одавало израз срећног хришћанина. На крају се ипак уверио и рекао: „Ти си мој брат.“ Затим је сјахао с магарца и позвао ме да ја узјашем. Са захвалношћу према Богу прихватио сам понуду и када сам се одморио и хтео да сјашем, он то није дозволио, већ је рекао: „Видиш ли онај град тамо? Док не стигнемо тамо ти нећеш сићи с магарца.“

Од тада су прошле 22 године, али још увек морам да се молим Господу да за то дело награди оног драгог човека.

Од 1871. нисам више путовао у Турску, него само по Србији с изузетком 1878. године када су Аустријанци заузели Босну. Тада смо брат Лохер и ја били одређени да међу војском делимо Свето писмо. Напори и одрицања су били толики да сам добио грозницу које четрнаест месеци нисам могао у потпуности да се решим, тако да сам 1879. посетио Завод Св. Кришоне и остао три месеца у Немачкој и Швајцарској. Од тог времена сам прилично здрав и од 1881. поред Светог писма продајем и друге књиге.

Прошле зиме сам дошао у један град. Ту ме је срео један српски свештеник који ме је знао још из Београда. Сав срећан поздравио ме је речима: „Богу хвала, напослетку сте опет дошли. Хтео сам да Вам пишем, али нисам имао Вашу адресу. Народ је жедан Божје речи. Потребно ми је много Нових завета.“ Купио је 55 Нових завета које је онда сам продавао. Када би јахао у своју парохију, напунио би бисаге Светим писмима и продавао их својим парохијанима. „Јер“, рекао ми је, „у свакој кући у мојој парохији мора да постоји један Нови завет.“ Када је купио књиге, хтео је сам да их однесе у свој стан, и пошто ја то нисам хтео да дозволим, рекао је: „Мислите ли да се стидим да носим Божју реч кроз град?“ Неколико недеља касније примио сам од њега једно лепо писмо. У њему је наручио још 100 примерака Новог завета, а ја се надам да ћу га ускоро опет посетити.

Сада сам Вам поново дао слику свог рада. Нека би Господар жетве и даље био са мном и сачувао ме у својој благодати за вечни живот у Исусу Христу. Амин.

Данас сам из Беча добио један веома леп примерак Светог писма с мојим именом које је било одштампано на њему, а такође сам добио и лепо писмо од господина Миларда, мог господина директора, који је недавно прославио свој 25-годишњи јубилеј. Господин Виктор ми је из Пеште такође написао једно лепо, охрабрујуће писмо.

А сада нека Господ који је 25 година милостиво помагао и даље помаже у својој великој благодати.

Ваш увек захвални најбезначајнији питомац
Вилхелм Лихтенбергер

Београд, 30. мај 1898.

У мом послу нема никаквих новина. Стално путујем по земљи и нудим хлеб живота. Трећег марта ове године поново сам кренуо на пут по Србији, а затим дуж бугарске, румунске и мађарске границе где сам, такође, посетио раднике на гвозденој капији за регулацију Дунава. Ту сам, слава Богу, сусрео такве људе који још показују жељу за нечим божанским. Веома се обраду-

јем када наиђем на такве људе. На овом путовању сам продао 30 Библија, 253 Нова завета, 171 примерак делова Светог писма. Кући сам се вратио 29. априла. Осим ових Светих писама продао сам још преко три хиљаде мањих и већих трактата. Књиге су биле на различитим језицима.

Велика скупоћа која је наступила прошле године, одмах после жетве, и стално се повећавала, веома притиска земљу и зато је наступила немаштина.

У многим гимназијама на часовима веронауке користи се Нови завет. Е, нека би се у свим школама користило на спасење и благослов народа!

Срдечно Вас поздравља Ваш безначајни питомац
В. Лихтенбергер

Из Мађарске, септембар 1907. Нови Сад (Ujvidek)

Можда ће Вас занимати да сазнате нешто о томе шта се догађа овде у широкој мађарској земљи на изградњи Царства Божјег. Обрадоваће Вас и све драге људе када испричам нешто о 30-годишњем јубилеју драгог брата Келера. Догодио се 22. августа. Већ вече пре тога велики број браће из Бачке, који су 20. августа у Новом Саду учествовали на једној веома благословеној конференцији недељних школа и омладинских савеза, дошао је у Шидске Бановце. Рано ујутру, у освит дана, 22. септембра слављенику је донето једно мало постоље. У 8 сати кренули смо у шуму где се окупио значајан број гостију и чланова заједнице. Осим мене, присутни су били још и двојица методистичких проповедника који су нас обрадовали својим снажним говорима. Изведен је изузетно богат програм састављен од рецитација, говора и песама. Најзанимљивији су били говори које су држала нека браћа из заједнице, који су срца пуног захвалности сведочили о томе шта је Бог преко свога слуге учинио њима и целом селу.

(Напомена редактора: уверење млађег брата према старијем очевом пријатељу ... охрабрила нас је да вам пошаљемо ово занимљиво писмо)

Свилајнац, 20. децембар 1908.

Исаија 54,10 као поздрав и утеха у садашњости и вечности.

Доста времена је прошло како Вам нисам писао, али моје срце још увек куца за драги Завод Св. Кришоне. Првог маја прошло је тачно 40 година како сам ступио у службу Библијског друштва. Већ тада сам хтео да Вам пишем, али нисам могао. Зато се радујем што то данас могу да учиним и истовремено да приложим жртву захвалности.

Што се тиче мене и мог посла све иде својим уобичајеним током. И даље од куће до куће носим своју торбу с Библијама и нудим блажену Божју реч бесмртним душама. Многи је презиру и исмевају је, али, Богу хвала, има и оних који је цене и прихватају.

Као велики благослов видим то што ме Господ с мојих 65 година још увек држи у снази и здрављу. Још увек највећи део времена проводим на путу, али не у затвореним вагонима, него на отвореним запрежним колима која вуче коњић и где сам често у прилици да морам да помогнем при гурању или вучењу. Ове године провео сам 247 дана на путу, али, нажалост, нисам могао да достигнем број продатих књига као прошле године. Ако сам претходне године могао да продам 9000 књига Светог писма, ове године је то било једва 7000. Ипак, Господа не занимају велики бројеви, све док ја чиним своје у верности, марљивости и промишљености. Ратно расположење међу народом чини да продаја не иде увек онако како човек жели.

Хтео бих још срдачно да Вам захвалим за честитку коју сам примио за рођендан. Она ми је била доказ да се још увек сећате у молитви брата који је одавно отишао.

Сви моји драги су, Богу хвала, добро. Уз срдачне поздраве Вама и Вашима као и свим учитељима, остајем Ваш увек захвални питомац

В. Лихтенбергер

Управо 21. октобра 1912. примили смо вест да су сва три сина нашег драгог брата Лихтенбергера као војници послати у рат против Турске. Желимо пред Господом да се сетимо родитеља и синова.

Д. Р.

Децембар 1915.

Из Србије је стигла вест да је погинуо наш брат Јохан Лихтенбергер. Дубоко саосећамо с његовим старим родитељима и његовом браћом и његовом сестром, који су били изузетно везани за тако дивног сина и брата. Јохан је био веома надарен ученик и надасве пријатан члан породице. Његово одлично знање језика давало нам је наду да би он једног дана могао кренути очевим стопама и служити Господу на Балкану. Планови Господњи се разликују од наших. Они су узвишенији. Зато му се клањамо са страхопоштовањем.

Примили смо из Србије вредно писмо од нашег драгог брата Лихтенбергера. Пре 50 година, 1. маја 1868, отпутовао је из Св. Кришоне

с братом Лохером преко Св. Галена, Беча и Пеште. Још и данас наш драги брат је активан у њему драгој служби. Пише нам:

Београд, 21. јун 1918.

Евен-Езер! Када после 50 година службе данас размишљам и гледам уназад, не налазим довољно речи да захвалим Господу за све благослове које ми је он, мој Господ и Учитељ, даровао, као ни за све стрпљење које је имао према мени, свом невером слузи. Педесет година носим торбу с Библијама у овој земљи и, Богу хвала, још увек могу да је носим и да ширим Божју блажену реч. Било је, наравно, одређених жалби на овој кукавној земљи. Али Господ ми је увек помагао и давао ми снагу и силу, храброст и радост за посао. Не могу да кажем да сам икада био обесхрабрен. Радујем се што сада, у 75. години, бесмртним душама могу да нудим хлеб живота. Понекад ме дочека подсмех, али сусрећем и оне који ми с радошћу показују своје похабане Библије. Дешава се да ми дођу људи и кажу: „Ову свету књигу већ дуго тражим.“ Оваква искуства ублажавају све подсмехе и подстичу на нова дела.

Наш драги брат је током рата изгубио сина који је био наш питомац. Други син који је такође био у нашој школи, ради у служби ширења Библије, као и његов отац. Желимо нашем драгом продавцу Библија још много прилика за сејање најбољег семена и радујемо се с њим дану када ће Господ открити колико је зрна семена посејано и сазрело за вечност.

Весник вере, март 1921.

Наш драги брат Лихтенбергер, који већ 53 године ради у служби Библијског друштва у Србији, пише нам из Београда:

„Увече ће бити светлост.“ Тако је и код мене и желим да Вам саопштим нешто о својој радости:

Још увек могу да носим своју торбу с Библијама како бих бесмртним душама нудио Божју блажену реч. Неколико недеља пред Божић био сам стално заузет паковањем јер је требало послати многе пакете с Библијама. Пре неколико недеља један српски епископ је држао предавање у препуној сали. Недуго затим слушали смо предавање једног високо рангираног монаха. Причао је о томе каква је прогањања претрпео као мисионар на Блиском Истоку и о томе како су многи хришћани у радости због вере дали своје животе. Своје слушаоце је опоменуо: „Браћо, остављам вам овде малу

књижицу, Нови завет. Увек је изнова читајте! Поклоните је својој деци уместо играчке! Побрините се за то да се што пре упознају с Божјом речју! Нека ова књига буде ваша свакодневна лектира!“

Пре неколико година смо већ имали једно слично предавање. Тада ми је на излазу један свештеник, љубазно ме држећи за руку, рекао: „Ово је плод Вашег дугогодишњег рада.“

Један српски епископ је посетио Библијску кућу у Лондону. Предложена му је ревизија српске Библије. Рекао је: „Онда морам целе године да се молим да ме Бог удостоји једне тако свете дужности.“

Један српски сељак нам повремено свраћа, да би купио Света писма на српском језику, како би их ширио међу својим земљацима. Он то ради без надокнаде, јер њему је веома важно да преда даље Божју реч која му је донела толико благослова. Жеља му је да и његови ближњи буду срећни као што је и он. Известио ме је да постоје села у којима се скупљају, како би заједно читали Свето писмо. У једном месту постоји стотину слушаца који се окупљају ради тога.

Од 1903. у Берлину излази часопис Британског Библијског друштва под називом „Библијско дело“ („Bibel-Arbeit“) у коме је објављено око 20 извештаја Вилхелма Лихтенбергера о његовом раду у Србији и Турској. Екхард Лихтенбергер (Eckhard Lichtenberger) послао нам је из Беча, где је пронашао ове папире, више извештаја из којих ћемо овде понешто навести.

У броју 11 из новембра 1903. између осталог стоји:

Наше путовање започели смо 12. маја и стигли у Смедерево, где сам једном кројачу предао велику Библију коју је он пожелео приликом наше претходне посете.

У Пожаревцу смо радили неколико дана и сусрели многе људе који су с радошћу прихватили Божју реч. У једном селу, где смо преноћили, неки свештеник се жалио да се Библија уопште не користи у школама као уџбеник за веронауку, како би омладина нешто добро научила. У цркви, наставио је даље, учитељи и чиновници могу се видети само једном годишње и то на краљев рођендан, а овај жалосни пример следи, нажалост, и обичан свет. У Градишту, један свештеник је тражио од гимназијалаца да купе Нови завет. Ту смо продали поприличан број књига. У једној гостионици где сам понудио књиге, сви су, подгрејани ракијом, повикали: „То су назаренске књиге, ми смо православни хришћани!“

Од Нереснице до Мајданпека морали смо да савладамо велике тешкоће. Пут је водио преко високих планина. Будући да је направљен нови пут, саветовано нам је да путујемо њиме, јер је стари готово непроходан. После неколико сати, пута више није било па смо шест до осам пута морали да идемо кроз воду, али у почетку је све било добро. На једном месту нагиб је био тако стрм да наш коњ није могао да вуче кола натоварена с три велика сандука пуна књига и ми смо по највећем пљуску морали да истоваримо сандуке и да их појединачно пренесмо. На другом месту, вода је направила толику рупу у реци да су нам кола и сандуци били до пола у води. Брат Цимерман и ја смо скочили у воду као и један сељак који је туда пролазио, скинуо је своју одећу и помогао нам да извучемо кола и коња из воде у чему смо и успели после великог напора. Али тек што смо стигли на другу обалу, морали смо поново све да истоваримо и да носимо сандуке на брдо. Касно увече стигли смо у Мајданпек, где се налазио један стари рудник са око 300 рудара. Зарада тих људи је тако мала да једва имају за живот. Будући да су родитељи Румуни који не знају да читају, а да су деца у школи све учила на српском, наша продаја је била изузетно слаба...

Половина пута је сада била иза нас и могли смо мало да се одморимо у једном селу које је ту подигнуто пре неколико година, а ја сам био срећан што смо понели храну за коња пошто у селу ништа нисмо могли да добијемо осим црне кафе, воде и нешто сира. Већ је пао мрак када смо стигли у Паланку, на циљ нашег путовања тог дана.

У једној гостионици где сам нудио књиге, сусрео сам једног Циганина који ми је рекао: „Ја знам напамет прво поглавље Новог завета.“ И одмах је, без грешке, издекламовао прво поглавље. Често међу Циганима продајем Нове завете и поједине делове Светог писма. Пре неколико година је, наиме, крштено више хиљада Цигана па је тиме овај номадски народ био у обавези да похађа школу. Више пута сам чуо да неки од њих марљиво уче. Често сам се радовао Циганкама које су куповале Псалме па чак и Нове завете за своје синове који су ишли у школу.

Овде морам да наведем и лепу исповест једног официра коме сам нудио књиге. Купио је једну Библију и један Нови завет, а када сам му скренуо пажњу на то да Библија садржи и Нови завет (многи то не знају), рекао ми је: „Знам ја то, али желим да их имам раздвојене јер је тако лакше за ношење у торби.“ Онима око нас је рекао: „Ми себе називамо хришћанима, а немамо код куће ни једну хришћанску књигу!“ Оваква искуства нас увек подигну када наша храброст почне да опада због слабе продаје. Али, верни

Господ нас води кроз поругу и ниподаштавање који често иду поред нас, јер увек је ту и понека душа која жуди за Божјом речју и захваљује нам топлим стиском руке што нас тежак пут или невреме нису уплашили како јој не бисмо донели Божју реч. После оваквих разговора ни пуна торба није више тако тешка па са срцем испуњеним захвалношћу напуштамо кућу.

У јунском издању из 1907. објављена су „Сећања на посао у јужној Србији под турском влашћу у годинама 1869-1871“ из којих овде желимо да наведемо неколико реченица.

Приликом напуштања града многи су тражили од мене да им ускоро опет дођем, али тада су путовање и транспорт били тешки јер није постојала ни железничка ни поштанска веза. Тамо где су постојали путеви транспорт се обављао уз помоћ воловске запреге и морао сам недељама да чекам да ми стигну књиге из Београда.

Током читавог путовања, верни Бог ме је милостиво штитио и чудесно ме спасавао из многих невоља и опасности. И данас се још радујем што сам такође и понеком Турчину могао да донесем Божју реч, тим више што сам често био сведок турске суровости и бруталности и морао да гледам како су се управо нељудски понашали према хришћанима.

У априлу 1912. појавио се ретроспективни извештај под насловом „Путовање у Босну 1878.“ О овом путовању смо већ читали на претходним страницама. Овде ћемо навести само завршетак извештаја јер је Вилхелм Лихтенбергер на овом месту једини пут у свим својим извештајима навео своја приватна осећања и поменуо своју жену и децу. Он пише:

„У Земун, преко пута Београда, стигао је у 10 сати увече брод из Осијека. За неких пола сата сам могао бити код куће. Али гле, брод је остао ту преко ноћи и испловио тек следећег јутра за Београд. Како је дуга била та ноћ! Четири месеца нисам видео своју жену и децу од којих сам примао оскудне новости. И сада сам био тако близу, а нисам могао преко. Узнемирено сам ходао горе-доле по палуби. Ова ноћ ми се чинила дужом од протекла четири месеца. Брод је напослетку кренуо и у шест сати сам опет био са својом породицом која ми је тако дуго недостајала. Због дугог одсуства деци сам био као странац тако да је морало проћи неколико дана док поново нису стекла поверење према мени.

Нажалост, јака грозница ме је толико савладала да целе зиме нисам могао да је се решим. Зато сам морао следећег лета да отпутујем у своју отаџбину, у Баден. Тамо сам посетио Св. Кришону код Базела и Хајнрихсбад код Херисауа. Тек после тромесечног боравка у овом месту оздравио сам у потпуности и могао сам да се вратим у Београд.“

У фебруару 1913. појавио се извештај о продаји Библија 1912. (Балкански рат). Издвајамо следеће одломке:

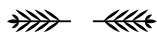
У време примирја отац Лихтенбергер је такође био код војника. Посетио је свог најмлађег сина и понео 1040 примерака да подели војницима. Када је стигао у гостионицу где су се налазили официри из пука ком је припадао и његов син, позвали су војнике и рекли: „Ово је отац Петра Лихтенбергера. Он дели Еванђеља по налогу Британског Библијског друштва. Узмите их са захвалношћу и читајте јер сада имате времена. То су одличне књиге!“ Нема сумње да је захваљујући таквом сусрету врло брзо поделио све примерке. Зато је поново отпутовао тамо и понео 1500 примерака.

У једној другој гостионици завршио је дељење и хтео да крене када је један војник рекао: „Али не можемо тек тако да пустимо овог старог човека (68) који нам је поклатио ове добре књиге!“ Брзо су отворили мале новчанике и сакупили одређену своту новца. За новац који је примио дао је војницима одговарајући број Еванђеља.

Био је и у болницама и смео је да подели Србима и Турцима семе Божје речи. Један болесник је рекао када га је поново видео: „Никад нисам веровао да се све ово може наћи у Светом писму. У њему сам нашао најбољу утеху.“ Лихтенбергер пише: „Често сам дирнут тиме колико су ми рањеници захвални за поклон. Када бих напуштао собу, често би сви у један глас узвикнули: Фала, чича!“

У фебруарском броју из 1919. читамо о раду током 1918. године. Између осталог: У Србији је продаја од 12.121 примерка у 1917. спала на 7484 у 1918. години. Продаја би без сумње била већа, али наш отац Лихтенбергер је месецима био тешко болестан и спречен да ради. Већ смо се били уплашили да ће га Господ позвати с позорнице његове педесетогодишње делатности, али Господ га је поново подигао тако да смо могли да се радујемо што ће још дуго бити међу нама.

ВИЛХЕЛМ ЛИХТЕНБЕРГЕР И БРИТАНСКО БИБЛИЈСКО ДРУШТВО

Ако су претходни текстови говорили више о личном и доживљеном, онда би ова наредна поглавља из Архива Библијског друштва у Лондону требало више да нам прикажу службену страну и пословни успех. За ове информативне податке захвални смо архиварки Библијског друштва госпођици Катлин Ј. Кан (Kathleen J. Cann) која није штедела труда да обради обимну грађу како би и сама добила слику о човеку који је више од две трећине свог дугог живота посветио ширењу Библије. Из ових података сазнајемо понешто о свестраности, тешкоћама и успеху овог посла. Госпођица Кан пише у свом писму од 26. јануара 1968: „Веома сам се заинтересовала да читам о њему. Он је провео више од 50 година у служби Библијског друштва под условима који су често били повезани с екстремним тешкоћама и опасностима. Мора да је био веома значајан човек.“

Извештај гласи:

Почетак рада Библијског друштва у Србији и на Балкану тешко је утврдити. Једно заступништво је постављено 1821. за турску царевину и оно је снабдевало неке балканске земље. Друштво је обезбеђивало новац за распачавање Новог завета у Србији 1818, 1830. и 1857. године, али из извештаја ми се чини као да у Србији до 1860. није било организованог рада.

Србија је била подређена заступништву које је водио господин Едвард Милард (Edward Millard). Он се од 1856. до 1864. налазио у Берлину, а затим је премештен у Беч. Од тада се то заступништво назива аустријским заступништвом. Најстарија географска карта коју имам од овог заступништва је из извештаја из 1881. Овај извештај садржи и листу колпортера који су били запослени у сваком заступништву. У аустријском заступништву било је укупно 57 колпортера, од којих 2 у Хрватској, 2 у Босни, 1 у Србији и 2 у Румунији. У турском заступништву било је запослено: 2 колпортера у Бугарској, 2 у Македонији и 2 у Албанији. Број

књига које су колпортери сваке године продавали такође је забележен. Ваш деда је 1880. године продао 3.564 примерка, више него и један други колпортер из било ког заступништва.

Вилхелм Лихтенбергер је преко 50 година радио за Библијско друштво у Србији. Сваке године представник за Средњу Европу добијао је извештај о раду, а он је онда слао извештај у Лондон. Оригинална писма су, нажалост, изгубљена, али много тога је сваке године објављивано у „Извештајима Британског и иностраног библијског друштва“. Велики део овог материјала потиче из тих извештаја. Јасно је да овде може бити споменуто само нешто о Вашем деди. Комплетан извештај о њему захтевао би дуг и велик истраживачки рад. Надам се да ће Вам бити од користи ово што овде шаљем.

Један од наших првих извештаја у вези с Вилхелмом Лихтенбергером садржан је у једном писму господина Виктора из јануара 1869. Господин Виктор је био одговоран за депо у Београду. Он пише: „Лихтенбергер се вратио у Београд. Радио је у унутрашњости земље с великим успехом и продао је све своје српске залихе. Стање путева је такво да је било сасвим немогуће да му пошаљемо нове залихе. Тако се он вратио и овде ће колпортирати све до после грчких празника (српски Божић, 14 дана после нашег). Онда имам намеру да га са великим залихама пошаљем у Крагујевац са задатком да обради цео крај корак по корак. Тек јуче ми је испричао о несрећи која му се догодила пре четири недеље. Гвоздена бравица његове путне торбе била је поломљена и украдено му је 10 дуката (5 фунти стерлинга). Како би могао да испуни своје обавезе, све време је живео изузетно бедно. Брат Лихтенбергер не поставља ни најмањи захтев за надокнаду и сву кривицу прима на себе, али ја бих се радовао ако би нешто могло да се уради за драгог брата који ради с великом верношћу и истрајном марљивошћу тим пре што његов губитак износи скоро две месечне плате.“

Рат између Србије и Турске избио је 1876. године. Лихтенбергер је редовно обилазио рањенике у болницама и делио им Света писма. У септембру и октобру исте године он и господин Виктор обишли су 19 градова са 65 болница у земљи.

Ваш деда је поменут по имену у јесен 1878. када је са другом двојицом колпортера и колима пуним књига послат трупама у Босни у Сарајеву. Веома су лоше путовали. Путеви су били лоши и потпуно загушени трупама и колонама за снабдевање војске. Један од колпортера по имену Лохер извештава о том путовању као што следи:

„Јуче смо стигли у Маглај после тешких невоља које не умет ни да опишем. Киша је лила као из кабла, време је једноставно било изузетно лоше. Ни за какве паре није било могуће наћи склониште нити за човека, а камоли за животињу. Небо нам је балдахин и дању и ноћу. Поново је дошло до пораза на фронту и отприлике 500 возила је поново безнадежно блокирано. Ми смо радили за време тих застоја. Поново смо продали 80 примерака, то је толико много колико је већ било продато. Осим тога поделили смо 80 примерака у болницама. Управо смо на путу за Жепче и надамо се да ћемо наћи неко место да осушимо одећу. Мокри смо до голе коже, а немамо ни суво ћебе за коња. Лихтенбергер и Гуцек (Gutsek) имају грозницу. Први је био болестан осам дана. Имао је среће да пронађе негде пар нових чизама како би му бар ноге биле суве. Не умет ни да Вам кажем с чиме смо се све мучили. Жеља нам је да срећно и брзо стигнемо на одредиште. Посвуда су огромне масе војника. И они су изложени огромним невољама. Наши коњи, од чије ревности – људски речено – ми у потпуности зависимо, одлично издржавају упркос недовољној исхрани. Сено нисмо видели од јуче ујутру. Морамо прећи на другу страну реке Босне на којој је сада толики водостај да ју је немогуће прегазити.“

У извештају за 1909. годину његов уобичајени рад описан је овако:

„Наша двојица колпортера у Србији, Лихтенбергер и Цимерман путовали су током године широм земље вукући са собом своје књиге у колима Библијског друштва. Колпортери који су путовали заједно посетили су и бање с минералном водом, посебно Врњицу. Путеви су на неким местима били толико стрми да су морали да упрегну још једног коња како би могли да извуку кола на брдо. Продаја је била прилично добра. На путу су пролазили кроз подручја где су људи били толико сиромашни да су били присиљени да за књиге примају хлеб уместо новца.“ Извештај се завршава: „На овом месту је примерено да се каже да Лихтенбергер ове године прославља четрдесетогодишњи јубилеј свог рада у Библијском друштву. Не постоји град или село у Србији које он не познаје или у ком се није потрудио да шири Божју реч.“

Извештај из 1913. године (Балкански рат!): „Лихтенбергеров рад у Београду је од посебног значаја. Он није био у контакту само са Србима, него и са Турцима који су били смештени у београдској тврђави и околини као ратни заробљеници. Лепо је када се у Лихтенбергеровом извештају наиђе на следеће реченице: „У јеврејским болницама налазили су се рањеници

свих вероисповести и били су прихваћени с братском љубављу. Једног дана сусрео сам два човека који су били браћа. Обојица су били позвани у рат, обојица су били рањени у главу и враћени у Београд. Лежали су један поред другог у болници и сваком сам дао по Еванђеље. Медицинској сестри, која је била Јеврејка, дао сам Псалтир.“

Јадни Лихтенбергер свакодневно је по навизи обилазио болнице, најзад и из личног разлога, јер сва тројица његових синова били су мобилисани у српску војску. Вилхелм, наш представник у Будимпешти, налазио се у близини Адријанопоља; Јохан, наш будући српски колпортер, био је пешадинац, а Петер, трећи син, служио је као тобџија. Последња двојица су учествовали у крвавој тридесеточасовној борби на македонском фронту. После битке написали су оцу: „Захваљујемо Богу што смо током читаве борбе осећали моћ молитава које су почивале на нама. Славили смо Бога и остали доброг здравља.“

Лихтенбергер је 1912. формално отишао у пензију, али у једном извештају стоји: „Господин Лихтенбергер ће живети у Београду и такође ће и даље надгледати рад који је предат млађим рукама.“ Током ратних година и даље је наставио с пређашњом делатношћу. У фебруару 1915. господин Џ. Вајлс (J. Wiles), каснији представник Библијског друштва за Балкан, пише: „Господин Лихтенбергер је током рата мирно издржао на свом месту и истрајно спроводио распачавање Светих писама најбоље што је могао и то на начин који би и многе младе људе постидео. На пример, тог дана када сам стигао у Београд он је на леђима имао 56 фунти⁵ књига које је носио по неравном путу дугом седам миља⁶ и нудио их на продају, и све то у 71. години живота!“

Извештај из 1916. године: „Из Београда је крајем септембра 1915. године у Лондон стигла вест од нашег старог представника, господина В. Лихтенбергера, да он упркос свим тешкоћама још увек одржава депо Библијског друштва у том граду. Чињеница је да је међу рањеним војницима поделио више хиљада Еванђеља на различитим језицима.“

Не могу да потврдим да је Ваш деда продавао Библије на 24 језика, али у извештају из 1878. године наведена је листа с различитим језицима на којима је читана Библија у време турског рата. То су следећи језици: српски, руски, старословенски, бугарски, румунски, фински, пољски, јидиш-пољски, летонски, естонски, самоједски, турски, грчки, хебрејски.

Извештај из 1918. године: „Војна власт у Србији дозволила је нашем старом представнику Лихтенбергеру да продаје Библије у Београду. Иако је био ограничен само на тај град с његовим малобројним становништвом, успело му је да прода скоро три пута више Библија него што је продато 1916. године. Продао је 798 Библија, 3665 Нових завета, 7658 делова Светог писма – укупно 12.121 примерак у поређењу с 4677 примерака у 1916. и 3802 у 1915. години.

Лихтенбергер пише: „Мајор који ми је дао дозволу за колпортирање у потпуности је схватио суштину мог посла. Рекао је својим подређенима: „Не малтретирајте овог човека, он само продаје Библије и ништа друго.“ Касније, када је забрањена трговина на улици, цивилна комисија је из тог разлога била против моје делатности. Али мајор ми је рекао: „Не обраћајте пажњу на ову забрану. Ви можете мирно да продајете Ваше Библије.“ Лихтенбергер је често виђао рањене војнике како седе на својим креветима и читају Библију.

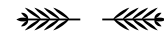
Извештај из 1919. године: „Унутар граница ове многострадалне земље продали смо прошле године из нашег депоа у Београду 7484 књиге и то 512 Библија, 2024 Нова завета и 4948 делова Светог писма. За овај успех свакако треба захвалити В. Лихтенбергеру, старом колпортеру Библијског друштва у Србији који је све године рата јуначки издржао на свом послу и носио свој терет до 1918. године.“

Господин Вајлс о Лихтенбергеру пише чланак који овде прилажем. Појавио се у фебруару 1921. у часопису Библијског друштва „Библија у свету“ и то је скоро последње помињање записа о Лихтенбергеру.

„Наш колпортер–ветеран у Србији“ наслов је чланка господина Џ. В. Вајлса (J. W. Wiles) из ког цитирамо:

„Наш колпортер Библијског друштва у Србији у Београду је позната и цењена личност. Колпортер Лихтенбергер, сада већ 77-годишњак, обављао је свој посао с љубављу на Балкану дуже од 53 године. Јуче ме је у Београду гњавио један речити комуниста постављајући ми многа питања када сам му изненада показао фотографију која се налази на овој страни. (Напомена: постојала је слика коју доносимо у овом тексту) „Ах, то је стари продавац Библија!“, рекао је с великим страхопоштовањем, „Видео сам га када сам још био дечак. Он је уистину хришћанин! Стрпљив и љубазан према најједноставнијима и најсиромашнијима, увек спреман сваком да помогне.“

Вилхелм Лихтенбергер је поштеног јужнонемачког порекла, и у окружењу свог дома још увек говори нежним, меким, оденвалдским дијалектом. Упркос томе свуда је био вољен и цењен као „један од нас“ и „прави Србин“. Чињеница је да је у својим младим годинама служио у српској војсци. Зар није један од његових синова пао у Великом рату (Први светски рат) док се борио под српском заставом? - - - - Историјат година његовог рада записан је и уцртан на племенитом старом лицу овог ветерана који је донео Еванђеље многим грешним срцима у Србији.“

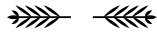
Његова смрт је описана у извештају из 1923. године: **...наш много вољени и цењени ветеран Вилхелм Лихтенбергер преминуо је 28. марта 1922. после 54 године непрекидне службе и само неколико дана пре његове златне свадбе.**

Његове последње речи нашем секретару, господину Вајлсу, неколико тренутака пре смрти биле су: „Трудио сам се да будем веран... Бог ће послати боље људе. Он своје служитеље враћа кући, али дело се наставља... Доброта и милосрђе су ме пратили читавог живота и ја ћу вечно живети у дому Господњем.“

Продавница Светићих писана у Београду у Пој Лукиној

„БОГ ЈЕ БИО ВЕОМА ДОБАР ПРЕМА НАМА“

Овим речима је најстарији син продавца Библија из Београда, који је на крштењу такође добио име Вилхелм, насловио детаљну породичну историју коју је написао са својих 85 година и из које овде наводимо неке кратке одломке како бисмо употпунили слику његовог оца. Он пише:

„Када је једном неки путујући проповедник причао како је тешко и опасно у католичку Шпанију доносити Библије, које су, натоварене на мазгама, морале бити пренете тајним путевима преко стрмих пиринејских планина, мислио је, када би барем био присутан и гонич магараца како би помогао да људи могу да добију Библије.

Он је у међувремену израстао у младог човека, вредног и истрајног у послу, ревносног у Исусовом следбеништву, спремног на сваки посао, па му је зато пријатељски саветовано да се пријави у Мисионарски центар Св. Кришона код Базела ради добијања потребног образовања за мисионарску службу. Захваљујући добрим препорукама његова пријава је имала успеха и он се већ у јесен 1865. отпутовао тамо. Своје ситнице је спаковао у једне гаће, ставио их на леђа тако да је ногавице свезао на грудима како би их држао приликом ходања. Тако сиромашан појавио се у заводу који му је две и по године био омиљено место учења. Поред студија Библије обављао је такође кућне и пољске радове. Посвећен је и послат да ради за Британско друштво 26. априла 1868. године. У Београду га је чекао Бернхард Виктор, преобращени Јеврејин из Гдањска, који је своје мисионарско образовање добио у Рауенхаусу (Rauhen Hause) код Хамбурга, касније наставник у евангеличкој школи у Београду, а сада руководилац продаје Библија, директни претпостављени мом оцу.

Београд је у то време био легло маларије, чији узрок и начин лечења тада још нису били познати. Имао је јаку грозницу. У међувремену отац је напунио 27 година и господин Виктор је желео да се отац ожени како би водио уредан живот, па га је једном приликом питао да ли има или зна некога кога би евентуално могао да ожени. Када је отац рекао да о томе

уопште није размишљао и да нема никога, тада је господин Виктор преузео ствар у своје руке и отпутовао с њим преко Дунава у Земун, а одатле у 15 километара удаљено чисто немачко евангеличко село по имену Нова Пазова. Тамо је одмах отишао Јакобу Дешнеру (Jakob Dechner), колару по занимању, кога је знао са скупова. Кад је отац ушао у двориште где су по тамошњем обичају на гумну стајали пластови сена и сламе, видео је више коња привезаних за јасле под једним огромним дудом. Оцу, навиклом на велико сиромаштво и једноставност, застао је дах. Гости су уведени у кућу и господин Виктор је ускоро изнео своју молбу, рекавши: „Брате Дешнер, писано је да није добро да је човек сам. Овде је наш брат Лихтенбергер, библијски колпортер у Београду, а Ви имате неколико кћери. Да ли бисте му дали једну за жену?“ Пристанак је добијен. Ту је седео стидљиви младић плаве косе с црвено-плавом брадом и наивним плавим очима. О чему се још разговарало и како су се ствари даље одвијале, не знам, али 18. априла 1872. била је свадба. Тог дана био је и велики празник у Београду. Топовске салве су грмеле, цео град је био окићен црвено-плаво-белим заставама, велика војна парада, увече празнично осветљени прозори и бакљада пред кнезом. Била је то годишњица ослобођења Србије од турске власти, а тиме је и Србија постала слободна земља.

Био је то необичан пар. Већ сама спољашњост: мушкарац плаве косе и светле коже и црнокоса жена. Он поникао у сиромаштву, најпре као сироче, а касније као слуга и радник који никада није упознао породични живот, и млада жена, одрасла у породичној кући окружена браћом и сестрама и многобројним другарицама, нашла се сада у страном свету чији језик није знала. Вероватно је било и суза и подразумевало се да је мајка радо проводила време у родитељској кући док је отац био на путу. Она је била навикнута на кућу с пуном кухињом, подрумом и баштом, док је он, навикнут на штедњу, био спреман да се одрекне свега. Требало је доста времена док се није пронашло прихватљиво решење. При томе приходи продавца Библија били су прилично скромни и захтевали су штедљивост.

Отац је много путовао и мајка није могла дуго у његовом одсуству да путује у Нову Пазову јер је било доста деце која су морала у школу. За путовање по тадашњој Србији – најпре кнежевини, а од 1882. самосталној краљевини – отац је имао једног коња и таљиге. Била би спакована три сандука исте величине са Библијама и он би одлазио. Ноћу би простирао вунени душек преко сандука и покривао се бундом. Месецима је био на путу. Требале су му Библије на различитим језицима јер је на путу наилазио

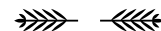
на људе различитих националности. Када би нпр. дошао у рудник или на градилиште железнице, биле су му потребне италијанске, а на другом месту словеначке Библије. У градовима је било ту и тамо занатлија Немаца. Свако је морао имати могућност да Божју реч добије на свом језику. Студенти су тражили Нове завете на латинском или старословенском тј. црквенословенском језику, итд. Тешко да је постојало и једно место у најзабитијим крајевима где он није био како би понудио Божју реч. У градовима и селима тешко да су се могла наћи врата на која није покуцао и понудио Свето писмо. Путовао је тако до своје дубоке старости по целој земљи и носио торбу с Библијама. Неки трговац коме је понудио Божју реч, ставио је торбу с Библијама на вагу и измерио тежину од 30 килограма. Изненађен, питао је како је могуће по цео дан вући тако тешку торбу. Срећа за породицу је била да је отац свака три месеца морао да прави обрачун квартала и стога је морао бити код куће. Тако није могао да продужује своја путовања. У Београду је обилазио више школе, различите продавнице као и станове како би понудио своје благо. Увече би живнуо и радовао се са својом децом којој је могао понудити више него што је сам имао у њиховом узрасту. Био је од срца захвалан за такав заокрет у свом животу који му је омогућио да постане срећан отац који може да брине о својој породици.

Мама је имала 93 године када је 14. јануара 1945. године умрла у Београду. Оца, који је умро 1922. године, надживела је за готово 23 године.“

Франциска Лихтенбергер пред крај живота

„МОЈ ОТАЦ“

Марија Лихтенбергер, најмлађа ћерка продавца Библија, дала је леп опис својих родитеља у ком је приказала период од тешког детињства свога оца у Лорбаху преко просидбе у Новој Пазови, рада по Србији и у Београду све до дубоке старости и његове смрти. Овде је своје место пронашла и заслужено признање његовој верној сапутници кроз живот испуњен самоћом и одрицањем. Овде наводимо неке делове без наслова и без ближег контекста.

„У кући је била једна стара служавка која му је често потајно давала комад хлеба. За ту служавку би скочио и у ватру. Понекад би му рекла: ‘Вилхелме, теби ће у старости бити добро јер ти је сад лоше!’

Вилхелм је био плашљиво дете, посебно у мраку. Како би одагнао страх неко му је рекао да ноћу мора да повуче мртваца за палац и да се онда више неће плашити. Када је умрла стара служавка, Вилхелм се ноћу увукао у собу, повукао мртваца за палац и истрчао напоље.

Када бисмо ми деца понекад били незадовољни или хтели да добијемо ово или оно, отац би често рекао: ‘Децо, захвалите Богу што имате оба родитеља!’ Његов цитат из Библије на конфирмацији⁷ гласио је: ‘Отац мој и

⁷ Конфирмација – миропомазање (у Католичкој цркви Свега тајна миропомазања коју обавља епископ над децом узраста од 7 до 12 година и које значи и њихово прво причешће (кризма); у Протестантској цркви чин који означава црквено пунолетство деце између 14 и 16 година). (прим.прев.)

мати моја оставише ме; али Господ нека ме прихвати.’ (Псалам 27,10) Често га је наводио када би говорио о тешком детињству.

... Када су ушли у кућу Јакоба Дешнера, господин Виктор је рекао да он долази као просац да испроси руку најстарије ћерке Франциске (Franziska) за свог продавца Библија. Тада су позвали Франциску која је требало да постави мезе на сто тако да би Вилхелм могао да је види. Влажном крпом је обрисала сто све до једног малог угла, што није могло промаћи Вилхелмовом оштром оку.

Када су се после јела сагласили, позвали су Франциску да јој саопште новост у вези са просидбом. То мора да су били тешки тренуци за ову девојку јер је већ истог поподнева морала непознатом мушкарцу да пружи руку и да свој пристанак.

Свадба је одржана у Београду. Будући да још није постојала железница, одвезли су се колима до Земуна и даље бродом за Београд. Мамина прва молба после свадбе била је да отац обрије своју браду. Та молба је била одбијена с образложењем: ‘С овом брадом си ми дала свој пристанак и с овом брадом ме и имаш!’ Јадна мама!

Родитељи су се преселили у Поп Лукину улицу број 25 у кућу браће Михајла и Светозара Ристића. Једна гостионица је преуређена у библијски депо и стан где су наши родитељи живели скоро 50 година. Међу породицама се развило чврсто пријатељство које се пренело и на њихове потомке.

Касније је ступио на снагу закон по коме су продавци Библија и наставници морали бити српски држављани. Тако је отац положио заклетву кнезу Милану. Недуго потом био је позван у војску где је провео недељу дана. Било је време маневара и отац је морао да стражари на улици на којој се пуцало правом муницијом. Када су се после неког времена појавили официри, није хтео да их пусти. Они су му објаснили да је опасност прошла и да је већ све одавно завршено.

Када су ме комунисти у децембру 1944. као Немецу интернирали у логор Бањица могла сам да се позовем на то да је мој отац још за време кнежевине био српски војник и да је мој брат Јохан погинуо као српски војник у Првом светском рату. Ове чињенице су ми после деветнаест дана у затвору донеле слободу и могла сам да се вратим кући мами која је преминула седамнаест дана после тога. Иначе би мама умрла, а да никог не би било ту да је сахрани.

... Догодило се то у неком градићу у Турској, када је отац седео у подруму једне гостионице, да му је један од гостију пришапнуо да треба брзо да напусти локал јер му прети опасност. Када се отац попео степеницама, срео

га је човек с великим ножем подивљалог изгледа који је викао: ‘Где је човек који продаје Библије?’ Добро је што није препозано оца. Отац је иначе често био у животној опасности.

Отац је причао како је једном у неком месту у Мачви (северна Србија) понудио Библију неком попи (православни свештеник) који је тврдио да нема Библију. Његова жена је била упућенија па је донела Библију из куће. Попа је понудио оцу чашу пива пошто је био веома врео дан. Отац је био у искушењу да прихвати пиво, али будући да се заветовао да неће пити алкохол па тако ни пиво, одбио га је. То више никада није било искушење за њега и код нас у кући никада није било алкохола.

Кратко време од неколико недеља које је отац између својих дугих путовања проводио код куће, користио је да у Београду шири Свето писмо и то не само од куће до куће, него и у школама где је међу учитељима и професорима имао много пријатеља. Учители су му често дозвољавали да дође у школске просторије. Једном је продао и један Нови завет принцу Павлу, каснијем регенту Југославије.

Када је отац био код куће, онда је он био ‘Велики свештеник’, иначе је то била мама. Ујутру би после доручка био прочитан дневни цитат из књиге цитата братске заједнице, затим одређени текст из Библије после кога би се отац молио, а мама би на крају изговарала молитву Оченаш. Онда би се започињало с дневним обавезама. Отац никада није заборављао да се моли ‘за драге малишане’. Увече пре спавања био би читан дневни лист са одређеним библијским текстом из Нојкирхнер абрајскалендара⁸, затим бисмо сви клекли, отац би се гласно молио, а на крају би мама изговарала молитву Оченаш. Тек тада би се ишло на починак.

Мама ми је причала како је било тешко када је била сама, а деца се често разбољевала. Једном се отац вратио кући кратко пред смрт једног детета. Отац је увек био на путу и често није могло ни лако ни брзо да се дође до њега. Тако је мама силом прилика била сама ‘владарка’ у свом дому којим је беспрекорно управљала. Све је морало бити чисто и на свом месту. Била је одлична куварица и надалеко позната по својој доброј кухињи. Често би долазили гости који би се сами позвали и можда рекли: ‘Госпођо Лихтенбергер, ми већ дуго нисмо видели крофне. Кад бисмо смели да дођемо?’ Онда би ускоро било и добрих крофни и гостију.

Поред домаћинства и васпитања деце мама је такође била одговорна и за Библијски депо што је за последицу имало да је била чврсто везана за кућу и никада није могла да изађе осим у ретким данима када је отац био код куће.

Ако би мама хтела да оде у неку посету, отац би одмах питао: ‘Када ћеш се вратити?’ Сви смо били навикнути на то да је мама код куће. Појмови ‘код куће’ и ‘мама’ припадали су један другом. То је вероватно био разлог што су деца увек знала: мама је ту када ми је потребна. То је веома важан моменат у васпитању деце и веза која породицу држи на окупу.

Када је отац био код куће, а ја питала маму да ли смем да идем својој другарици Милици Матковић која је живела преко пута, мама би рекла: ‘Отац је код куће, питај њега!’ Отац би пак рекао: ‘Мама вас васпитава, учини оно што мама каже!’

Отац је препустио мами вођење целог домаћинства, али сваког лета он би се побринуо за то да у шупи буде довољно дрва за предстојећу зиму, а у јесен би увек купио једну или две свиње како би у кући било довољно масти, кобасица и шунке.

Мама је једном, иако није добро владала српским језиком, лично отишла министру финансија да га замоли да Библијско друштво ослободи пореза од једног дуката. То мора да је изискивало велику храброст, али то је и доказ да се мама није плашила ни једне тешкоће или одговорности. Ову особину задржала је и у својој дубокој старости.

Када се у октобру 1944. године немачка војска повукла, за многе је настало тешко време. У недељу, 10. децембра, у пола дванаест ноћу пробудила су ме двојица милиционера који су дошли по мене и по маму. Рекла сам: ‘Шта хоћете од моје мајке, она има 93 године и тешко је болесна?’ Мора да је Бог деловао у њиховом срцу јер је један рекао: ‘Друже, ако је тако, немој да будиш стару жену да се не узнемирава!’ Спремила сам се, отишла у топлу канцеларију где је мама спавала, пробудила је и рекла да морам да идем. ‘Шта ће бити са мном?’ питала је. Умирила сам је: ‘Ти остајеш овде и Господ ће бити с тобом!’ Мама ме је охрабрила: ‘Апостоли Петар и Павле били су такође у затвору, дакле, можеш и ти да идеш!’ Онда је мама устала, клекле смо и молиле се, док су она двојица ћутећи слушали. Када су ме одводили, мама је стајала на вратима и довикнула ми: ‘Глорија! Викторија!’

За време мог првог хапшења које је трајало деветнаест дана, мама се храбро држала и одржавала молитвене скупове. Наши људи су редовно долазили. Мама би отпевала песме, прочитала део из Библије и говорила о томе. Она је сигурно била најстарији представник кога је Војска спаса икада имала.

Када је отац после Првог светског рата био пензионисан, срце му је било готово сломљено. Сада се концентрисао на Београд више него икад и радио

даље. Углавном је одлазио рано ујутру и враћао се кући касно после подне уморан и гладан. Остатак књига би оставио у депоу, дошао би у дневну собу, онако уморан сео би на столицу и рекао: ‘Франца, имаш ли све што ти је потребно? Имаш ли довољно шећера, чаја, кафе?’ Тек када би одговор био потврдан, изуо би ципеле, легао на кратко на миндерлук како би се одморио пре вечере. Лети би се обично касно увече враћао кући једва се пењући узбрдо. Био је већ у касним седамдесетим и често смо га молили да се чува. Очев одговор би сваки пут гласио да не жели да на Страшном суду неко устане и каже да је изгубљен јер му он није понудио Божју реч.

Отац је био скроман и смиран човек. Није ни очекивао ни желео било какву похвалу. Али нечему се радовао као мало дете. Свима који су желели да чују, говорио је да ће ускоро прославити златну свадбу. Деца и унучи су већ увелико припремали све што је потребно за тај празник. Нажалост, Бог је одлучио другачије. Није имао срећу да прослави тај важан дан. Господ је позвао свог верног слугу три недеље раније у горњу отаџбину. Отац је имао снажно изражен осећај одговорности што се показало и у време његове последње болести. Неки рабин наручио је код њега Пентатеух⁹ који је отац требало да му достави одређеног дана. Када је књига стигла, отац је био тешко болестан, али је ипак желео да устане и однесе је рабину. Имали смо велике муке да га задржимо у кревету.

На крају је отац морао у болницу где је углавном био у полусвесном стању. Када сам га једном упитала да ли има какву жељу, рекао је: ‘Желео бих да опет оздравим.’ ‘И шта би радио када би опет био здрав?’ Његове очи су заблестале и чврстим гласом је рекао: ‘Служио бих Господу Исусу!’ То су биле његове последње свесне речи.

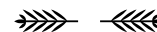
После 54 године верне и напорне службе пуне самоодрицања он би радо желео да и даље служи свом вољеном Господу.

Отац је био положен на одар у београдској евангеличкој црквици у Улици Вука Караџића. Представници црквеног управног одбора изнели су ковчег из цркве, а најлепша погребна кола била су од стране једног поштоваоца бесплатно стављена на располагање. Испред кола ишла су двојица свештеника, један универзитетски професор, господин Вајлс, секретар Британског библијског друштва за Балкан и један рабин. Старешина (Декан) Самуел Шумахер (Samule Schumacher), касније народни посланик у Скупштини, у свом надгробном говору упоредио је нашег оца са Светим Савом, највећим српским светитељем и оснивачем Српске православне цркве. Господин Вајлс говорио је о очевој смерности и прилежности послу.“

Копирџери Лихтенбергер и Цимерман

НЕКРОЛОГ

У „Веснику вере“, часопису ходочасничке мисије Св. Кришона, појавио се следећи некролог који је написао управник завода, инспектор Фајел:

Наш брат Вилхелм Лихтенбергер, дугогодишњи продавац Библија у Србији, преминуо је 28. марта (1922) после тешке болести у Београду. Рођен је 1844. године у Лорбаху у Бадену. У Св. Кришони био је од 1865. до 1868. године.

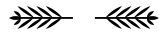
Наш брат је с невероватном верношћу више од педесет година сејао по српској земљи најбоље семе, семе живе речи Божје. Када сам га пре 12 година посетио у Београду, од свих знаменитости највећи утисак на мене су оставила његова библијска кола. Њима је наш верни брат обишао целу земљу. Једноставна кола без опруга служила су му понекад и као кола за спавање. Још за време рата када путовање више није било могуће, брат Лихтенбергер је поделио војницима многе Библије и делове Библија на различитим језицима. Надамо се да је нешто од драгоценог семена пало на добру земљу и да ће донети плод на радост верном сејачу на дан жетве.

Сва Лихтенбергерова деца морала су да упознају Кришону. Двојица синова били су питомци, двојица радници у нашим радионицама, на крају је дошла и најмлађа ћерка као ученица Библијске школе. Његов син Јохан био је питамац у Св. Кришони када је избио рат. Ми наставници смо се веома радовали том даровитом, побожном ученику и помишљали да га једном видимо као очевог помоћника будући да је одлично познавао земљу и људе, језик и обичаје. Драги Јохан је пао као српски војник на велику жалост својих родитеља, браће и сестре, али такође и на нашу жалост. Сада су отац и син сједињени у горњој отаџбини. Нека Божја благодат буде на ожалашћеној удовици, деци и унуцима!

Фридрих Фајел

ПОСЛЕДЊИ ЧИН

Документ о човечности

Вилхелм Лихтенбергер живео је са својом породицом скоро 50 година у Поп Лукиној улици у кући браће Михајла и Светозара Ристића у најбољим односима са њиховим породицама. Рођака породице Светозара Ристића, госпођица Живка Поповић, која је само индиректно познавала породицу библијског колпортера, била је после последњег рата¹⁰ у преписци с Маријом Лихтенбергер, која се преселила у Торонто, Канада. Средином 1963. године она пише да ће београдско Централно гробље бити прекопано и поравнато, али да породичне гробнице неће бити диране. Изненађујуће у овом писму које се односи на Маријине родитеље био је став проткан дубоким поштовањем да није праведно да се посмртни остаци тако добрих људи изгубе. Писмо даље садржи предлог да се посмртни остаци пренесу у породичну гробницу. Марија је одмах писала проф. др Светомиру Ристићу, сину једног од некадашњег станодавца, и др Виктору Полубелову који су обећали да ће се заузети за ту ствар. Приликом једне посете госпође Ристић госпођи Матковић, бившој комшиници, госпођа Ристић је објаснила проблем. Госпођа Матковић је спонтано предложила да се посмртни остаци пренесу у њену гробницу где се већ налазе њен муж и њихова једина ћерка, јер то је још једина могућност коју има да захвали на доброту бивших комшија. Данас се налазимо у потпуном чуду пред тим чином који сведочи о великом поштовању, пијетету и човечности. Колику харизматску снагу мора да је имала љубав и доброта продавца Библија из Београда када се бивша српска комшиница, 42 године после његове смрти, осећала позваном да учини тако узвишено дело! На овом месту желим у име потомака да од свег срца захвалим свима њима.

Професор др Ристић пише следеће о преносу посмртних остатака:

Београд, 4. април 1964.

Драга Марија,

Коначно смо скинули велики терет с наше душе. Плашили смо се и страховали да ли ће наша заједничка бивша комшиница доживети тај дан, када је требало да потпише одобрење за пренос посмртних остатака Твојих родитеља и Твог малог брата у њену породичну гробницу. (Напомена: Пре потписивања од стране једног службеника морала је бити обављена досадна и дуготрајна административна процедура.) Потписала је, а затим је уследило све остало.

Дакле, 30. марта ове године отишао сам на београдску железничку станицу, сео у такси којим сам се одвезао до куће наше старе комшинице (госпође Матковић). Иванка, душа наше куће, била је већ код ње како би помогла старици. Ушли смо у кола, а онда право пут гробља.

Успут смо купили госпођицу Љубицу Трифковић, адвокатицу, ћерку некадашњег министра, покојног Марка Трифковића. Покојни господин Недељко (Матковић) био је шегрт и помоћник код оца господина Трифковића, тако да се наша стара комшиница и госпођица Трифковић одлично познају.

Запослени на гробљу били су веома предусретљиви, посебно господин Чишек. Велико му хвала. Посматрао сам како се потписује наша комшиница.

Вилхелм Лихтенбергер пред крај живота

С обзиром на то да је већ прешла деведесету, лепо се потписала. Речено нам је да треба да се појавимо 2. априла у 10 сати како би посмртни остаци били пренети. Најлепше смо захвалили и одвезли старицу кући. Она је изразила жељу да и сама присуствује чину преноса посмртних остатака, али смо је због њених година одговорили од тога. Следећег дана, 31. марта, отишао сам на гробље и у близини наручио један метални ковчег за посмртне остатке.

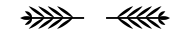
Освануо је 2. април, диван, сунчан дан без ветра. Ја, Иванка и госпођица Трифковић били смо тачно у 10 сати на гробљу. Донет је ковчег и тек тада је отворен гроб Твоје мајке. Посмртни остаци су пренети у ковчег који је затим однет до гроба Твога оца и Твог брата. Тај гроб је био дубок два метра. Људи су пажљиво радили, као што се подразумева, и видео сам својим очима како радник лепо руком додаје сваку поједину кост свом колеги који их је затим спуштао у ковчег. Видиш, драга Марија, шта ми је судбина доделила: да ја као последњи живи Ристић, који је рођен у Поп Лукиној улици, испуним своју људску обавезу према оном добром човеку кога чувам у лепој успомени.

Метални ковчег је спуштен у гробницу, госпођица Трифковић је отишла по свештеника да над остацима измоли Оченаш и да их освешта пре него што буду спуштени у гробницу. Крстови су постављени поред надгробног споменика. Нешто смо морали учинити да они почивају у овој вечној кући. Иванка, госпођица Трифковић и ја вратили смо се кући и саопштили мојој жени да смо обавили нашу хришћанску дужност. Пре тога сам још отишао у гробљанску канцеларију и захвалио господину Чишеку.

Пуно ми поздрави Петра и када будеш у могућности, препиши ово писмо и пошаљи му га. Верујем да сада имаш потпуну слику о оном што ти је, исто као и нама, лежало на срцу.

Твој последњи Ристић из Поп Лукине

ЛОРБАХ

Ради потпуније слике о животу Вилхелма Лихтенбергера доносимо кратак преглед историје његовог родног места. „Историја евангеличке заједнице Лорбах“ („Die Geschichte der evangelischen Gemeinde Lorbach“) коју је 1879. године написао свештеник Алфред Лајц (Alfred Leitz) и завичајна књига поводом 1200. годишњице Лорбаха аутора Оберлерера (Oberlerher) и Р. Леонарда Мецлера (R. Leonhard Mezler) из 1965. године нуде добро полазиште за овакав историјски преглед.

У брдима Оденвалда (Odenwald) која се простиру југоисточно од Каценбукела (Katzenbuckel) између Некара (Neckar) и Елца (Elz) налази се село Лорбах које припада деканату Мозбах (Mosbach). Иако се место налази на 273 метара надморске висине и 144 метара изнад Некара поред Некаргерача (Neckargerach), ипак је окружено брежуљцима, тако да не пружа поглед у даљину, али се исто тако ниоткуда не да видети. Смештен у котлини, имао је све услове да постане скровито уточиште. Тако се Лорбах веома рано помиње као град и тврђава која је вероватно била седиште неког грофа. Због заштите утврђења шума је искрчена како би се досељеницима омогућили услови за живот.

Лорбах се први пут помиње 765. године у једној даровној повељи манастира Лорша (Lorch) поред Хепенхајма (Heppenheim). На основу великодушног поклона у виду ораница, ливада, вода и шума поред зграда мора се прихватити чињеница да је Лорбах у оно време већ био угледно и старо насеље. Замак који још и данас постоји вековима је био седиште владе и управе где су из околних места морали да доносе десети део приноса као порез у натури као и нека друга давања. У тамници „дебеле куле“ издржаване су затворске казне. У Тридесетогодишњем рату Лорбах није много страдао. У бившем простору за хор у евангеличкој цркви откривене су добро очуване фреске из 13. и 14. века. У торњу евангеличке цркве виси звоно из 1518. године.

У заједници Лорбах данас живи 1340 становника, од којих су 60% протестанти, а 40% католици. Око 25% становника је протерано и избеглице су претежно из Мађарске и Судетске области. Атар обухвата 1235 хектара,

од тога 493 хектара су оранице, 129 хектара ливаде и 526 хектара шуме, углавном букове.

Најстаријом кућом у селу сматра се она у којој је Вилхелм Лихтенбергер био две године слуга код Јакоба Бендера од 1863. до 1865. и одакле је отишао у Св. Кришону. Још и данас на једној јакој храстовој греди под годином 1631. стоји натпис који је узет као гесло. Ова кућа названа „Фрајтихова кућа“¹¹ јер ју је саградио грађанин по имену Фрајтаг¹² остала је за исељеника као и за његову децу и унуке место уточишта, повратка кући, једно парче праотаџбине, средиште, место прибежишта где се човек пријатно осећа. У овој кући је млади човек примио Божанску снагу и искуство вере који су га одређивали целог живота. Дух побожног Јакоба Бендера и његовог сина Хајнриха (Heinrich) присутан је још и данас у породици Карла Фридла (Karl Friedel) у којој је до дан данас жива успомена на дотичног исељеника. Најстарија породична слика библијског колпортера из Србије из године 1882. и један Нови завет који је поклонио свом некадашњем газди, брижно се чувају у овој кући. На Новом завету стоји следећа посвета: „Драгом брату Јакобу Бендеру у Лорбаху у знак захвалности и љубави и на благословену употребу предаје овај Нови завет његов некадашњи слуга. Лорбах, 21. мај 1901. Вилхелм Лихтенбергер.“ Својеручни потпис ове посвете појављује се испод попрсја из године 1921. на почетку овог комеморативног текста.

Љубав и гостопримство породице Карла Фридла су на крају крајева оно што потомцима Вилхелма Лихтенбергера још и данас Лорбах чини отаџбином. Госпођа Лидија Фридл (Lydia Friedel), рођ. Бендер јесте унука Јакоба Бендера. Вилхелм Лихтенбергер провео је такође и у кући деде Карла Фридла вероватно две године као слуга.

Овим комеморативним текстом желимо да предочимо његовим унуцима и праунуцима не само живот испуњен Богом једног бившег бедног сирочета, радника и сеоског слуге из Лорбаха, него да им такође отворимо капију у његову отаџбину у којој је он и поред толике оскудице засадио у својој души богати благослов који је у једном страном свету у југоисточној Европи могао пола века хиљадоструко да шири.